

Osa I: Leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet

Osa II: Miten haastatella lasta? - Artikkelit Terveystyöntekijä-lehteen

Hoitotyön koulutusohjelma,
terveydenhoitaja
Opinnäytetyö
18.4.2008

Hennariikka Aalto
Tiina Pönni

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Hoitotyö		Terveydenhoitotyö	
Tekijä/Tekijät			
Hennariikka Aalto ja Tiina Pönni			
Työn nimi			
Leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syky 2007	47 + 1 liite	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Leikki-ikäisen lapsen haastattelu on osa hoitotyötä monilla vastaanotoilla ja osastoilla. Aihetta on kuitenkin toistaiseksi tutkittu vain vähän.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä uusimmista kansainvälisistä tutkimuksista. Aineisto koostui kymmenestä käyttäytymistieteen ja kielitieteen artikkelista vuosilta 1999-2006.</p> <p>Työssä käytettiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltaen ja induktiivista sisällön analyysiä.</p> <p>Aineiston perusteella leikki-ikäisen lapsen haastattelussa suositellaan käytettäväksi avoimia, lyhyitä, neutraaleja ja ymmärrettäviä kysymyksiä. Kun lapsi tulee toimeen haastattelijan kanssa ja tuntee yksityisyyttään kunnioitettavan, lisääntyy lapsen vapautuneisuus haastattelussa. Lapsi vastaa herkemmin alle 5-vuotiaana tietyllä tavalla, kuten kyllä-vastauksella, kaikkiin kysymyksiin. Kertomuskonteksti helpottaa 4-vuotiaiden ja sitä vanhempien lasten vertauskuvien ymmärtämistä. Lapsi pystyy kertomaan omista tuntemuksistaan, jos hänelle annetaan siihen mahdollisuus eli haastattelijä osallistuu haastatteluun niin vähän kuin mahdollista ja lapselle annetaan mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin. Tulokset olivat yhteneviä aikaisempien tutkimusten tulosten kanssa.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että leikki-ikäinen lapsi pystyy tuottamaan luotettavaa tietoa haastattelussa. Haastattelijä voi edistää tätä huomioimalla leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet. Jatkotutkimusaiheiksi ehdotetaan lasten laadullisen, avoimen haastattelun tutkimista ja haastattelussa käytettävien toiminnallisten menetelmien tutkimista.</p>			
Avainsanat			
leikki-ikäinen, haastattelu, systemaattinen kirjallisuuskatsaus			

Degree Programme in		Degree	
Nursing and Health care		Bachelor of Health care	
Author/Authors			
Hennariikka Aalto and Tiina Pönni			
Title			
The Special Features of an Interview with a Pre-school Child			
Type of Work	Date	Pages	
Final Project	Autumn 2007	47 + 1 appendix	
<p>ABSTRACT</p> <p>An interview with a pre-school child is part of the work of a registered nurse and a public health nurse in many surgeries and hospital wards. However, the subject has not been studied much so far.</p> <p>The objective of this final project was to find out what the special features of an interview with a pre-school child are according to the latest international studies. In our final project, we dealt with ten studies of behavioural sciences and linguistics. All studies were carried out between 1999-2006.</p> <p>The research methods we used were systematic literature review and content analysis.</p> <p>The results showed that open-ended, short, neutral and understandable questions should be used in an interview with a pre-school child. A child gets more relaxed, when he gets along with the interviewer and experiences that his privacy is respected. A child under the age of five is more likely to answer the question in a certain way, for example he always answers 'yes'. A story context makes it easier to understand metaphors when a child is four years old or older. A child is able to tell about his own feelings, if he is given an opportunity, which means that the interviewer takes part in an interview as little as possible and the child is given an opportunity to answer the questions with his own words. The results of the study were consistent with the results of the previous studies.</p> <p>The conclusions are that a pre-school child is able to give reliable information in an interview. An interviewer can contribute to this by considering the special features of an interview with a pre-school child. Suggested subjects for the further studies are qualitative, open interview with a child and the use of functional methods in an interview.</p>			
Keywords			
pre-school child, interview, systematic literature review			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMMAT ARTIKKELIT LAPSEN HAASTATTELUSTA	2
2.1 Lapsen haastattelu erilaisissa tilanteissa	2
2.2 Lapsen haastattelu seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyen	7
3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	11
3.1 Leikki-ikäinen	11
3.2 Lapsen kielellinen kehitys	11
3.3 Haastattelu	15
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMA	16
5 TYÖMENETELMÄT JA TYÖPROSESSI	17
5.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	17
5.2 Sisällön analyysi	18
6 AINEISTON VALINTA JA ANALYSOINTI	20
6.1 Aineiston valinta	20
6.2 Valittu aineisto	22
7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	25
7.1 Kysymysmuodon merkitys	25
7.1.1 Uutta tietoa lisäävät kysymykset	25
7.1.2 Merkityksettömiä vastauksia lisäävät kysymykset	25
7.1.3 Tiedon luotettavuutta tai epäluotettavuutta lisäävät kysymykset	26
7.1.4 Kysymyksen ymmärrettävyys	27
7.2 Ilmapiirin merkitys	27
7.3 Lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus	28
7.3.1 Lapsen esiintymiseen vaikuttavat tekijät	28
7.3.2 Lapsen sukupuolen merkitys	29
7.3.3 Lapsen tieto asiasta	31
7.3.4 Lapsen reagointi tilannetekijöihin	31
7.3.5 Haastattelijan esiintyminen	31
7.3.6 Haastattelijan aloite	32
7.3.7 Haastattelijan tiedon vaikutus	32
7.3.8 Haastattelijan sukupuoli	32
7.4 Käsiteltyjen asioiden vaikeus	33
7.5 Lapsen iän merkitys	34
7.5.1 Varhaisleikki-ikäinen	35
7.5.2 Myöhäisleikki-ikäinen	36
7.6 Teeman aktivoituminen	37
8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS	38
9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS	39
10 YHTEENVETO JA POHDINTA	40
10.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelua	40
10.2 Opinnäytetyön prosessi ja tulosten hyödynnettävyys	43
LÄHTEET	45

LIITTEET Valittu lähdeaineisto

1 JOHDANTO

Hoitotyössä lapsen haastattelun toteuttaminen ja kehittäminen on tärkeää siksi, että kansainvälisten tutkimuksien mukaan lasten omia mielipiteitä ja näkemyksiä käytetään harvoin hoitotyössä. Lapsilla on myös vaihtelevia kokemuksia siitä, miten heidän kanssaan neuvotellaan liittyen heidän hoitoonsa. Terveysthuollon työntekijöillä ei ole ollut yleistä käytäntöä tai runkoa, minkä avulla he voivat puhua tai kuunnella lapsia ja ottaa heidät mukaan päätöksentekoprosessiin. (Coyne 2006: 61-62.)

Tämän opinnäytetyön aihe on ”leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet”, koska aihe on kiinnostava tekijöiden tulevan terveydenhoitajan työn kannalta. On osattava kysyä lapsilta luotettavaa tietoa, joka voi vaikuttaa hoitotoimenpiteisiin ja jatkotutkimuksiin lähettämiseen. Toivottavasti terveydenhoitajat ja sairaanhoitajat voivat hyödyntää työn tuottamaa tietoa työssään lasten parissa. Aihe oli haastava, koska suoraan aiheeseen liittyvää tutkimusta ei ole paljoa tehty.

Yleensä tieto lasten näkemyksistä on hankittu objektiivisten mittausten avulla tai niiden aikuisten kautta, jotka tuntevat lapsen. Tutkimuksissa on myönnetty ongelmaksi lasten omien kokemusten puuttuminen, kun on tehty tutkimuksia lapsista. Lasten oman näkökannan puuttumisen tutkimuksista on arveltu johtuneen siitä, että tutkimusten tekijät ovat ajatelleet, etteivät lapset ole kykeneviä tuottamaan luotettavaa tietoa liittyen heidän tunteisiinsa, tarpeisiinsa ja tulevaisuuteensa. Vasta viime vuosina tutkijat ovat alkaneet korostaa lasten omien näkökulmien tärkeyttä tutkimusaineistossa. Hoitotyössä sairaita lapsia voidaan pitää haavoittuvina, jolloin on suurempi riski, että heidän näkemyksiään ei oteta huomioon. (Coyne 2006: 63; 65.)

Tutkimusten mukaan silloin, kun lapsille on annettu tietoa ja neuvoteltu heidän hoidostaan, lapset ovat myös tunteneet itsensä tyytyväisemmiksi, rauhoittuneemmiksi ja henkilöiksi, jolla on oikeuksia. Tutkimusten mukaan jopa nuoret lapset (kuten 4-vuotiaat) ovat kykeneviä analysoimaan ja keskustelemaan asioista, jotka liittyvät heihin. On siis tärkeää selvittää lasten havaintoja ja kehittää keinoja, joiden avulla heitä saataisiin enemmän mukaan terveydenhuollon palveluihin. (Coyne 2006: 63; 65; 69.) Tässä opinnäytetyössä oli tarkoitus selvittää tutkimustiedon pohjalta, millaisia piirteitä lapsen haastattelussa on tärkeää ottaa huomioon.

Työn tarkoitus oli kartoittaa leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä uusimmasta kansainvälisestä tutkimuksesta. Työssä käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Aineisto koostui käyttäytymistieteen ja kielitieteen artikkeleista, joissa käsiteltiin lapsen haastattelua tai kommunikointiin liittyviä asioita. Artikkeleista nousseet kysymykset liittyivät esimerkiksi niihin menetelmiin, joilla voidaan saavuttaa lapsen luottamus haastattelussa ja joilla saadaan lapsi kertomaan todenmukaisesti ja luotettavasti, miltä hänestä itsestä tuntuu tai mikä on hänen oma kokemuksensa kysytystä asiasta. Opinnäytetyöllä haettiin vastausta kysymykseen ”Mitä erityispiirteitä on leikki-ikäisen lapsen haastattelussa uusimpien tutkimusten mukaan?”. Aineistosta saatujen tulosten perusteella lapsen haastattelussa tiedon saamiseen vaikuttavat monet tekijät. Näitä ovat esimerkiksi kysymysmuodot, haastattelun ilmapiiri, lapsen ikä ja lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus.

Työ tehtiin projektiin Musiikki ja draama lapsen pelon ja kivun lievittäjänä - Leikki-ikäisen lapsen pelon ja kivun hoitotyön tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeessa ovat mukana Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, Turun yliopisto ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Hankkeen tietoperustaa halutaan laajentaa kirjallisuuskatsauksilla, jotka pyritään yhdistämään tarkoituksenmukaisella tavalla.

Projektin tarkoituksena on kehittää kulttuurisia lasta ja hänen perhettään aktivoivia pelon- ja kivunlievitysmenetelmiä hoitotyön käyttöön ja tutkimuksen keinoin selvittää, miten erilaiset taiteen ja viestinnän keinot voivat olla avuksi eri-ikäisten lasten pelon ja kivun lievityksessä sairaalassa. Hankkeessa kartoitetaan leikki-ikäisen lapsen pelkoon ja kipuun sekä niiden lievitykseen liittyvää tietoa kirjallisuuskatsauksin. Tietoa on kartoitettu myös haastatteluin sekä analysoimalla satuja, runoja ja loruja. Hanke on viisivuotinen (vv. 2003 – 2007). Lisäksi hankkeessa tuotetaan leikki- ja virikemateriaalia Lasten- ja nuorten sairaalan käyttöön. (Salmela ym. 2006.)

2 AIKAISEMMAT ARTIKKELIT LAPSEN HAASTATTELUSTA

2.1 Lapsen haastattelu erilaisissa tilanteissa

Kirjallisuuden mukaan lasten osallisuus kommunikoinnista lastenlääkärien vastaanotolla on vain noin 10 % kaikesta vuorovaikutuksesta. Yleensä vanhemman lasta vahvempi asema kommunikoinnissa haittaa lapsen omaa viestintää. Vaikka lääkäri kysyisi asioita

suoraan lapselta, hän jättää lapsen huomioimatta kommunikaatiossa liittyen diagnoosiin tai hoitoon. (Nova – Vegni – Moja 2005: 327.)

Lapsen, vanhemman ja lääkärin välisiä kommunikaatiosuhteita on tutkittu lääkärin vastaanottokäyntien laadullisella analyysillä italialaisessa Novan, Vegnin ja Mojan (2005) tutkimuksessa. Tarkoituksena oli tutkia, millä tavalla lapsi osallistuu keskusteluun ja miten aikuiset suhtautuvat tähän väliintuloon. Tutkimuksessa videoitiin 2–6-vuotiaiden vastaanottokäyntejä. Kymmenen valitun vastaanottokäynnin mukaan 2–6-vuotiaiden lasten osallisuus kommunikointiin on rajallista, mutta tulosten mukaan lapsi on myös osaltaan aktiivinen ja ilmaisee subjektiivista kokemustaan käynnistä tai sairaudesta, tuo esiin omaa lääketieteellistä tietoaan ja haluaa tietoa itselleen uusista asioista. Lapsi käsittelee myös autonomisesti oppimisprosessia eri roolien kautta käynnin aikana. (Nova ym. 2005: 327-331.) Tutkimuksessa ei tuotu esiin haastattelutapoja tai sitä, missä vaiheessa tai millaisessa ilmapiirissä lapsi oli eniten mukana vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessa korostettiin kuitenkin sitä, että lapsi on kykenevä antamaan tarkoituksenmukaista tietoa sekä spontaanisti että pyynnöstä, mikä on tärkeä tieto tämän opinnäytetyön aiheen kannalta.

Rabiee, Sloper ja Beresford (2005) ovat tehneet Yhdysvalloissa laadullisen tutkimuksen paljon terveydellistä apua tarvitsevien lasten ja nuorten toivomuksista avun suhteen. Tutkimuksessa oli mukana myös lapsia, jotka eivät käytä puhetta kommunikointiin. Tutkimus toi ilmi, että lapset, jotka eivät käyttäneet kommunikointiin puhetta, halusivat lääkärin ja muiden ammattilaisten puhuvan suoraan heille ja siten, että he ymmärtävät. Tutkimus selvitti myös, että eri asioilla voi olla erilainen merkitys riippuen lapsen kommunikointi- ja kognitiivisista kyvyistä. Nuorten ystävyys ei välttämättä merkitse kaikille esimerkiksi juttelua ja muuta vuorovaikutusta. Nuorelle, jonka kommunikointikyvyt ovat puutteelliset, ystävyys voi merkitä samassa huoneessa olemista niiden ihmisten kanssa, joista pitää, vaikka varsinaista vuorovaikutusta ei olisi. (Rabiee – Sloper – Beresford 2005: 483.) Tämä on olennainen asia ottaa huomioon lasten haastattelussa ja niiden analysoinnissa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitelty lapsen haastattelua menetelmänä ja ainoastaan yli 6-vuotiaiden lasten kohdalla haastateltiin itse lapsia. Alle 6-vuotiaiden lasten kohdalla haastateltiin lasten vanhempia.

Lasten asioiden ymmärrys ja erilainen tulkinta tuli esille myös Porterin, Manzin, Volpen ja Stackin (2006) yhdysvaltalaisessa artikkelissa, jossa esiteltiin tutkimus vanhemmilta

hankitun informaation tarkkuudesta pediatriassa lääketieteessä. Ensiapuasemalle lapsiaan tuoneita vanhempia haastateltiin ja havainnoitiin hoitajan tiedustellessa lapsen allergioista. Tutkimuksen tulosten mukaan tiedon käsittelyssä ja hallinnassa sekä hoitajien että vanhempien osalta ilmeni puutteita. (Porter – Manzi – Volpe – Stack 2006: 296.) Tutkimuksessa tuotiin esiin, miten huono kommunikaatio on yksi lääkevirheiden syistä. Artikkelissa painotettiin, että on kiinnitettävä huomiota siihen, miten kysymyksiä kysytään potilaalta, millainen sisältö aiheilla on ja miten potilaan tuottama informaatio voidaan ymmärtää tai kääntää tarkoituksenmukaiseksi hoitoa varten. Kun hoitajat käyttivät yleisimmin sanaa ”allergia”, he olettivat samalla, että kaikilla osapuolilla keskustelussa oli sama ymmärrys, mitä sanalla lääketieteellisesti tarkoitetaan. (Porter ym. 2006: 300.) Lapsen haastatteluun liittyy osaltaan myös vanhempien haastattelu. Voidaan olettaa, että lapsen haastattelussa olisi otettava huomioon samat asiat kuin Porterin ym. tutkimuksen mukaan tulisi ottaa huomioon lapsen vanhempien haastattelussa.

Lapsen haastattelumenetelmistä ei löytynyt laadullista tutkimusta. Suomalaiset Kortessluoma ja Hentinen (1995) sekä Kortessluoma, Hentinen ja Nikkonen (2003) ovat tehneet kirjallisuuskatsauksia laadullisesta haastattelusta lapsen kokemusten tutkimisessa. Artikkeleissa he ovat tuoneet esiin myös omia kokemuksiaan lapsen haastattelusta menetelmänä. He ovat tarkastelleet artikkeleissa 4–11-vuotiaita lapsia. Artikkelissa tuodaan esiin, että haastattelun sävy ja ilmapiiri vaikuttavat siihen, miten lapsen ja tutkijan vuorovaikutus toimii. Tutkijan kyky saavuttaa lapsen luottamus vaikuttaa haastattelun käytökelpoisuuteen tiedonkeruumenetelmänä. Haastattelun alussa, lapsen kokemuksia tavoiteltaessa, on hyvä hyväksyä lapsen kaikki vastaukset ilman kritiikkiä. Samaan kysymykseen voidaan palata myöhemmin, jos vastaus ei ole tyydyttävä. Koehaastattelut lisäävät reliabiliteettia ja validiteettia, ja niissä opetellaan oikeanlaisten kysymysten tekemistä. (Kortessluoma – Hentinen – Nikkonen 2003: 440; Kortessluoma – Hentinen 1995: 126.)

Kortessluoman, Hentisen ja Nikkosen mukaan lapsen tuntemuksia voidaan lähestyä lapsen todellisen kokemuksen kautta, jolloin haastattelu voidaan tehdä keskustelutyylillä. Haastattelutekniikka on hyvä muokata kunkin lapsen yksilöllisten kehityspiirteiden mukaiseksi. Lapsen vastaukset ovat herkkiä johdateltavuuteen ja kieltämiseen. Siksi haastattelijan taidot vaikuttavat suuresti. Haastattelijan antamat virikkeet voivat johdatella lapsen vastausta tiettyyn suuntaan, mutta toisaalta virikkeillä voidaan varmistaa vastauksen pysyvyys. Ajan myötä ja kokemuksen karttuessa haastattelija oppii muuntamaan

tyylinsä ja tahtinsa sopimaan kunkin lapsen kulttuuriseen, psykososiaaliseen ja kehitykselliseen taustaan. (Kortesluoma – Hentinen – Nikkonen 2003: 440; Korttesluoma – Hentinen 1995: 126.)

Haastattelun luottamuksellisen ilmapiirin luomiseen liittyy myös rohkaisu Ahsamin, Shepherdin ja Warren-Adamsonin (2006) tutkimuksen mukaan. Lapset ovat yleensä halukkaampia kommunikoimaan ja osallistumaan yksilö- ja ryhmäkeskusteluihin, kun heitä kehdutaan ja kannustetaan sekä yleisesti että yksilöllisesti. Jotta lasten osallistuminen on mahdollista, heille on annettava tarpeeksi aikaa vastata esimerkiksi kysymyksiin ja heitä tulee satunnaisesti rohkaista ottamaan osaa aktiviteetteihin. (Ahsam – Shepherd – Warren-Adamson 2006: 210-211.)

Tutkimuksissa on tullut ilmi, että lapsen antamien väärin vastausten määrä vähenee, mikäli hänelle selvitetään keskustelun sosiaaliset säännöt haastattelun alussa. Mulderin ja Vrijin (1996) Euroopassa tehdyssä kvantitatiivisessa tutkimuksessa lapsille (N=114) selvitettiin, että ”en tiedä” on hyväksyttävä vastaus, ja että haastattelija ei pysty auttamaan lasta kysymyksiin vastaamisessa. Tällöin lapsi on tietoinen, että on parempi sanoa ”en tiedä”, kuin antaa väärä vastaus. Lapsi ei myöskään odota aikuisen apua, sillä hän saattaa olla tottunut siihen, että aikuinen toimii tukevassa roolissa keskusteluissa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että väärin vastausten määrä väheni huomattavasti, kun molemmat säännöt selvitettiin lapsille. (Mulder – Vrij 1996: 623-624; 629.)

Erilaisista haastattelutekniikoista on myös tehty tutkimuksia. Muun muassa Hollidayn ja Albonin kvantitatiivisessa tutkimuksessa Iso-Britanniassa kognitiivisen haastattelumuistitekniikan käytön avulla on pystytty minimoimaan nuorten lasten, 4–5-vuotiaiden (N=104), väärin tietojen tuottoa (Holliday – Albon 2004: 263). Kognitiivisessa haastattelumuistitekniikassa kerrotaan ensin haastattelun tavoite ja säännöt ja seuraavilla kysymyksillä pyritään auttamaan lasta tuottamaan vapaasti muistamia asioita eri tekniikoilla, kuten esimerkiksi pyydetään ensin raportoimaan kaikki mahdollinen, myöhemmin vaihdetaan kysymysten järjestystä, vaihdetaan näkökulmaa. Lopussa käytetään myös avoimia ja tarkentavia kysymyksiä. (Holliday – Albon 2004: 281.) Kognitiivisen haastattelumuistitekniikan käytön on todettu auttavan lapsia muistamaan haastattelussa etenkin ihmisiin liittyviä yksityiskohtia (Holliday – Albon 2004: 276).

Myös ”huolellisen valmistelun kerrontaa” (narrative elaboration) on tutkittu lasten haastattelumenetelmänä. Menetelmässä lasta valmistellaan haastatteluun antamalla ohjeita vastausten tarkkuuteen ja oikeellisuuteen, ohjeita keinoihin, joilla voi muistaa paremmin ja ohjausta itse haastattelumenetelmään. Haastattelu aloitetaan avoimilla kysymyksillä, mutta lapsille annetaan mahdollisuus tarkentaa aiempia vastauksiaan tai kerrontaansa visuaalisten muistikorttien avulla. (Saywitz – Snyder 1996: 1347, 1357.) Korteissa on aiheina neutraalisti kuvattuna ”osallistujat”, ”tapahtumapaikka”, ”tapahtumat” ja ”keskustelu/tunnetila” (Saywitz – Snyder 1996: 1348). Yhdysvaltalaisessa Saywitzin ja Snyderin tutkimuksessa 7–8-vuotiaat ja 10–11-vuotiaat lapset (N=132), jotka olivat ”huolellisen valmistelun kerronnan” ryhmissä, tuottivat spontaanisti huomattavasti enemmän todenmukaista tietoa kuin kontrolliryhmässä olevat lapset, jotka haastateltiin ilman alkuvalmistelua ja visuaalisia kortteja. (Saywitz – Snyder 1996: 1352-1353).

Lapset voivat ilmaista tunteitaan myös piirustusten ja kertomusten avulla, kuten Looman (2006) kirjoittaa artikkelissaan Yhdysvalloissa hurrikaani Katrinan alta pakoon lähteneistä lapsista. Lapset, jotka eivät kykene kertomaan tunteitaan verbaalisesti, voivat ilmaista niitä taiteellisesti tuoden järjestystä ja hallintaa niihin tunteisiin, jotka muuten olisivat ristiriitaisia ja hämmentäviä. (Looman 2006: 158-159.) Piirustus voi vähentää lapsen kokemia vaatimuksia lääkärin vastaanotolla ja lapset voivat muistaa enemmän tapahtumasta piirtäessään siitä. Piirtäminen voi myös auttaa lapsia kertomaan järjestelmällisemmin tapahtumasta ja parantaa lasten haastattelun antia, koska se pidentää osallistumista haastatteluun. (Looman 2006: 160.)

Lapsen haastattelussa on kiinnitetty huomiota myös vertaistuen vaikutukseen itse tilanteessa, jolloin on oletettu, että lasta haastateltaessa toisen lapsen läsnäolo auttaisi lasta antamaan enemmän todenmukaisia vastauksia. Greenstockin ja Pipen (1996) uusiseelantilaisessa tutkimuksessa, joka käsitteli yleisesti lasten harhaanjohtatavuutta, arvioitiin vertaistuen sekä harhaanjohtavien kysymysten vaikutusta. (Greenstock – Pipe 1996: 69-70.) Harhaanjohtava kysymys voi olla tiedustelu ”onko taivas vihreä?”, jolloin kysymys on epäsuorasti harhaanjohtava. Harhaanjohtava kysymys voi olla myös toteamus ”taivas on vihreä, eikö olekin?”, jolloin kysymys on suoraan harhaanjohtava. (Greenstock – Pipe 1996: 70-71.) Tutkimuksen mukaan harhaanjohtavan kysymyksen laadulla on iso merkitys. Vähiten oikeita vastauksia suoraan harhaanjohtaviin kysymyksiin antoivat 5- ja 7-vuotiaat lapset (N=24), kun taas 8- ja 10-vuotiaat lapsia (N=24) kysymykset eivät johtaneet niin paljon harhaan. Nuoremmilla lapsilla korostui sosiaali-

sen hyväksynnän tarve eli halu olla samaa mieltä. Vertaistuellalla ei ollut tässä tutkimuksessa vaikutusta väärin tai todenmukaisten vastausten antamiseen. (Greenstock – Pipe 1996: 77.)

Tutkimusten mukaan lasten on todettu muuttavan vastauksiaan oikeuden ristikuulusteluissa. Zajacin ja Haynen (2003) tutkimuksessa 40 5- ja 6-vuotiasta lasta haastateltiin ensin neutraalisti ja sitten ristikuulustelutyylisiin, jossa käytetään johdattelevia kysymyksiä (Zajac – Hayne 2003: 187-188). 85 % lapsista muutti alkuperäistä vastaustaan ristikuulustelussa enemmän väärän tiedon suuntaan. Tuloksista ajateltiin, että lapset eivät muistaneet kysytyjä tapahtumia ristikuulustelussa toisella tavalla, mutta olivat myöntyväisempiä haastattelijan johdatteluun. Tällöin he olisivat uskoneet olevansa itse oikeassa, mutta suostuivat silti myöntymään haastattelijan ehdotuksiin tapahtumien kulusta. (Zajac – Hayne 2003: 190-192.)

Roebbers ja Howie (2003) tutkivat lapsen itseluottamuksen vaikutuksesta tapahtumien mieleen palauttamisessa. Australialaisessa tutkimuksessa oli mukana 8- ja 10-vuotiaita lapsia. Lapset yliarvioivat oman muistamisensa tapahtumista eli heidän luottamuksensa itseensä oli korkeampi kuin aikuisten. Tutkimuksessa oli kaksi koetta, joissa lapsia haastateltiin. Ensimmäisessä kokeessa oli mukana 116 lasta ja toisessa kokeessa 60. Tutkimuksessa tehtiin johtopäätös, että sosiaalinen hyväksyntä liittyy vastaamiseen, sillä lapset kokivat, että suurempi itseluottamus on hyväksyttävämpää. (Roebbers – Howie 2003: 352-355.)

2.2 Lapsen haastattelu seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyen

Lapsen haastattelusta seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksissa löytyi monia artikkeleita. Johdattelevien kysymysten vaikutus todistajanlausuntojen luotettavuuteen on ollut vilkkaan oikeuspsykologisen tutkimuksen kohteena. Haapasalo ja Hämäläinen (1996) tuovat kirjallisuuskatsauksessaan esiin, että lapsille esitetyt johdattelevat kysymykset tai kommentit voivat seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksissa olla erityisen kohtalokkaita. Johdattelun seurauksena alkuperäinen tieto voi muuntua mielessä ja sen muistaminen vaikeutua. Suggestioiden seurauksena lapsi voi täydentää aiemmin hankkimaansa tietoa tai täyttää muistiaukkojaan ja muistaa silti alkuperäisen havaintonsa. Suggestioiden vaikutus saattaa liittyä myös muuhun kuin muistamiseen. Lapsi voi esimerkiksi mukautua

auktoriteettihahmon suggestioihin pelosta tai halusta miellyttää tai lapsi luottaa aikuisen puhuvan aina totta. Joidenkin tutkimusten mukaan lapset ovat aikuisia alttiimpia johdatteleville kysymyksille ja suggestioille, mutta toisissa tutkimuksissa lapset eivät olleet johdateltavissa aikuisia enempää. (Haapasalo – Hämäläinen 1996: 387.)

Johdattelevien kysymysten vaikutuksia selvittäneisiin tutkimuksiin sisältyy usein metodologisia pulmia, joiden takia tulosten tulkinta voi vaikeutua. Tutkitun otoksen pieni koko, tutkijoiden erilaiset käsitteet ja koeasetelmat, johdattelevien kysymysten pieni määrä ja keinotekoinen ja elämälle vieras koetilanne voivat myötävaikuttaa siihen, että todelliset erot eri-ikäisten lasten suggestioalttiudessa eivät tule esiin. Erityisesti seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvien koeasetelmien kehittäminen on vaativaa, koska seksuaalista hyväksikäyttöä todellisessa elämässä luonnehtii tilanteiden moninaisuus. (Haapasalo – Hämäläinen 1996: 388.) Lapsen muisti ei toimi yhtä tehokkaasti kuin aikuisen muisti (Haapasalo – Hämäläinen 1996: 389).

Johdattelu haastattelussa voi vaikuttaa lapsen muistitiedon koodausvaiheessa, mielessä säilyttämisen aikana ja mielestä palauttamisen hetkellä. On ratkaisematta, heikentääkö johdattelu lapsen muistisuoritusta mielessä säilyttämisen aikana muuttamalla alkupe-
räistä tietoa vai onko heikennyksen syynä vaikeus palauttaa mieleen alkuperäistä tietoa, kun väärä tieto suggestioiden takia tulee mieleen. Myös aikaisemmat kokemukset ja niistä mieleen nousevat mielikuvat voivat vääristää lausuntoa. Lapsen mieleen saattaa haastattelijan kysymyksen yhteydessä tulla väärä tilanne, jolloin haastattelija ja lapsi puhuvat eri asioista. (Haapasalo – Hämäläinen 1996: 388.) Muistijäljen heikkouteen pienillä lapsilla viittaisi se, että suggestioalttiudessa ilmenee ikäeroja enemmän mieleenpainamis- kuin mieleenpalautusvaiheessa. Kyse olisi siten pienten lasten heikom-
masta mieleenpainamiskyvystä. (Haapasalo – Hämäläinen 1996: 389.)

Orbach ja Lamb (2001) ovat tehneet laadullisen tutkimuksen haastattelussa ilmenevien ristiriitojen ja haastattelijan johdattelevien ilmaisujen suhteesta. Tutkimuksessa analysoitiin 5-vuotiaan yhdysvaltalaisen tytön oikeuslääketieteellinen haastattelu. Tutkimuksen mukaan 90 % ristiriitaisista yksityiskohdista seksuaalisen hyväksikäytön haastatte-
luissa saatiin käyttäen vaihtoehdon tarjoavia tai johdattelevia kysymyksiä, kun taas avoimia kysymyksiä käytettäessä lapsi ei ilmaissut ristiriitaisia yksityiskohtia. Ottaen huomioon, että lähes kaikki (98 %) ristiriitaiset yksityiskohdat koskivat keskeisiä, rat-

kaisevia tietoja, voidaan nähdä, että vaihtoehdon tarjoavat ja johdattelevat kysymykset ovat iso riski seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluissa. (Orbach – Lamb 2001: 323.)

Cederborg, Orbach, Sternberg ja Lamb (2000) ovat tehneet kvantitatiivisen tutkimuksen (N=72) ruotsalaisten poliisien haastattelukäytännöistä seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluissa. Tutkimuksessa 6 kokenutta poliisia haastatteli 4–13-vuotiaita mahdollisia seksuaalisen hyväksikäytön uhreja. Tutkimus paljastaa, että 53 % haastattelijoiden lausumista on vaihtoehdon tarjoavia tai johdattelevia kysymyksiä, ja vain 6 % on avoimia kysymyksiä. Lisäksi johdattelevia ja vaihtoehdon tarjoavia kysymyksiä käytettiin haastattelun alussa, usein ensimmäisenä ilmaisuna, jolloin ne saattoivat vaikuttaa tietoihin, joita lapsi tuotti myöhemmin haastattelussa. Lapset kertoivat vain 4 % tiedoista ennen johdatteleville ja vaihtoehdon tarjoaville ilmauksille altistumista. (Cederborg – Orbach – Sternberg – Lamb 2000: 1355-1359.)

DeVoe ja Coulborn Faller (2002) tutkivat kysymysmuodon ja strukturoidun haastattelun merkitystä seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluissa. He analysoivat 5–10-vuotiaiden (N=76) mahdollisesti seksuaalisesti hyväksikäytettyjen, hoitoon ohjattujen lasten haastatteluja. Tutkimus tehtiin Yhdysvalloissa. Tutkimuksen mukaan lapset eivät tuota vapaata kertomusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä vastauksena avoimiin kysymyksiin. Tutkimuksen mukaan puhtaasti avoimien kysymysten käyttöön perustuvat haastattelumenetelmät eivät todennäköisesti ole kovin tehokkaita useimpien lasten kanssa. Kohdennettujen kysymysten ja ei-johdattelevien suorien kysymysten vastuullinen käyttö voi olla tarpeellista ja on mahdollista toteuttaa, kun haastatteliija esittää kysymyksiä olosuhteista, ei ota esille seksuaalisia sisältöjä ja välittömästi palaa avoimempiin kysymysmuotoihin. Vaikka käytettäisiin tiettyä haastattelurakennetta, haastattelijoiden käytöksessä ja haastattelutyylissä on eroja. Haastatteluprotokollan standardointi aiheutti pulmatilanteita haastattelijoilta silloin kun haastateltava lapsi ei vastannut valittuun lähestymistapaan. Haastattelijoiden piti tällöin päättää, kuinka paljon he voisivat poiketa haastattelun rakenteesta kohdatakse lapsen tarpeet. (DeVoe – Coulborn Faller 2002: 23-27.)

Cronch, Viljoen ja Hansen (2006) ovat tehneet kirjallisuuskatsauksen lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvien haastattelujen nykyisistä tekniikoista ja tulevaisuuden näkymistä. Yksi haastatteluun liittyvä tekniikka on ennen haastattelua käyty totuusvalhe-keskustelu. Tutkimusten mukaan pelkällä totuudesta ja valheesta keskustelemisel-

la ei ole vaikutusta, mutta valehtelemisen moraalisisista seurauksista keskustelemisella on vaikutusta lapsen vastauksiin. (Cronch – Viljoen – Hansen 2006: 200.) Kognitiivinen haastattelu on tutkimuksissa todettu haastattelutavaksi, joka soveltuu parhaiten vanhemmille lapsille. Kognitiiviseen haastatteluun kuuluu tapahtuman uudelleen rakentaminen, jokaisen tapahtuman yksityiskohtien raportointi, tapahtuman mieleen palauttaminen eri järjestyksissä ja tapahtuman kuvaileminen eri näkökulmista. (Cronch ym. 2006: 199.) Tutkimuksissa on myös todettu, että seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluissa tulisi välttää haastateltavan syyttämistä (Cronch ym. 2006: 198). Kosketuskartoitus (Touch survey) on todettu hyväksi työvälineeksi muihin haastattelutekniikoihin yhdistettynä. Kosketuskartoituksessa lapsen kanssa keskustellaan erilaisista kosketuksista, joita hän on kokenut, tunteista, joita kosketuksiin liittyy, mihin kehonosiin lasta on kosketettu ja kuka on koskettanut. Yksi kiistanalaisimmista haastattelutekniikoista seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluissa on anatomisten nukkien käyttö, koska niiden avulla voidaan saada myös ei-hyväksikäytetyt lapset leikkimään seksuaalisia leikkejä. Tutkimusten mukaan anatomisten nukkien käyttöä tulisi välttää alle kouluikäisillä lapsilla. Kouluikäisten lasten haastatteluissa anatomisia nukkeja voidaan käyttää harkitusti. (Cronch ym. 2006: 200-201.)

Lapsen iän vaikutus siihen, mitä hän kertoo, on laajimmin tutkittu aihe seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksissa. Tutkimusten mukaan nuoremmilla lapsilla on taipumus kertoa vähemmän yksityiskohtia ja antaa lyhyempiä vastauksia kuin vanhemmilla lapsilla. Kuitenkin johdatteleviin ja vaihtoehtoja tarjoaviin kysymyksiin 4–6-vuotiaat lapset antoivat huomattavasti yksityiskohtaisempia vastauksia kuin vanhemmat lapset. (Cronch ym. 2006: 197.) Alle kouluikäisen lapsen haastattelussa fyysiset ja käyttäytymiseen liittyvät oireet, esimerkiksi vatsakivut, sukuelinten kivut, aggressiivisuus ja painajaiset, tulisi huomioida verbaalisten tiedonantojen lisäksi. Alle kouluikäiset lapset kertovat seksuaalisesta hyväksikäytöstä usein vain vahingossa, kun taas kouluikäiset tyypillisesti kertovat siitä suunnitellusti. (Cronch ym. 2006: 198.)

McNichol, Shute ja Tucker (1999) ovat tutkineet, miten lapsi muistaa toistuvan tapahtuman. Tutkimus tehtiin Australiassa. Tutkimuksessa 6–7-vuotiaat lapset (N=58) jaettiin kahteen ryhmään, joista toinen osallistui koetapahtumaan kerran ja toinen kolme kertaa. Tapahtumat videoitiin ja lapset haastateltiin. Tutkimuksen mukaan lapset, jotka ovat kokeneet samankaltaisia tapahtumia useita kertoja, muistavat paremmin yksityiskohtia, mutta tekevät virheitä koskien ajoitusta ja yksityiskohtia, jotka ovat erilaisia eri tapah-

tumissa. On epärealistista odottaa lasten pystyvän raportoimaan toistuneesti tapahtuneita asioita ilman sekaannuksia ajoituksessa ja yksityiskohdissa. (McNichol – Shute – Tucker 1999: 1127.)

3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

3.1 Leikki-ikäinen

Eri lähteiden mukaan leikki-ikä voidaan määritellä laajimmin yhdestä kuuteen vuoteen (Minkkinen – Jokinen – Muurinen – Surakka 1997: 67; Kantero – Seppänen – Vähäkainu – Österlund 1993: 22). Suppeimmin se on määritelty kahdesta viiteen vuoteen (Siimes – Antikainen – Syvänen 1995: 68). Varhaisleikki-ikä on jaettu yhdestä kolmeen vuoteen ja myöhäisleikki-ikä neljästä kuuteen vuoteen. Esikouluikäisellä lapsella tarkoitetaan koulunmenoa edeltävää ikävuotta eli Suomessa kuusivuotiasta. (Minkkinen – Jokinen – Muurinen – Surakka 1997: 67.) Tässä opinnäytetyössä leikki-ikäinen lapsi rajattiin kahdesta kuuteen vuoteen, jonka avulla aineisto rajattiin.

3.2 Lapsen kielellinen kehitys

Kielen omaksuminen edellyttää lapselta normaalisti kehittyntä keskushermostoa ja ympäristöä, jossa lapsi kuulee kieltä. Kielen kehitys on toimintaa, jossa lapsi oman kognitiivisen kehitystasonsa rajoissa valikoi kuulemaansa kieltä ja pyrkii muokkaamaan sitä. Lapsi havainnoi aktiivisesti omassa kieliyhteisössään puhetilanteita ja havaintojensa pohjalta tuottaa kuulemaansa puhetta valikoiden. (Lyytinen 1998: 105-106.) Puheen tuotto ei etene, jos lapsen puheen vastaanoton perustaidot ovat kehittymättömiä (Korpilahti 1994: 99).

Lapsen varhainen kognitiivinen kehitys sitoutuu emootioihin eli lapsen halu olla yhteydessä toisiin ja jakaa asioita heidän kanssaan voimistaa pyrkimystä havainnoida ja kuvata asioita kielellisesti. Sanojen merkityksen ymmärtämistä pidetään perustana kielen rakennesääntöjen omaksumiselle. Lasten oletetaan ensin vakiinnuttavan esineitä ja tapahtumia koskevaa ei-kielellistä tietoa ja oppivan niitä kuvaavia sanoja. Varhaisessa kielessä keskeisiä ovat sisältösanat ja ne vakiintuvat toimivuuden ja käsitteellisen tut-

tuuden perusteella. Myöhemmin lapsi alkaa yhdistellä sanoja lauseiksi ja taivuttaa sanoja erilaisten merkitysten ilmaisemiseksi. (Lyytinen 1998: 106-107; Korpilahti 1994: 99.)

Lapsi alkaa ymmärtää kielen sosiaalista luonnetta toisen ikävuoden loppupuolella. Hän ymmärtää, että sanat ovat yhteisöllisesti sovittuja nimiä erilaisille esineille ja tapahtumille. Toimintaan liittyvät sanat ovat keskeisiä lapsen ymmärtämän, mutta ei itse tuottaman sanaston kehitykselle, kun taas substantiivit hallitsevat lapsen aktiivista sanastoa. Ymmärtämisen ja tuottamisen taustalla on siis eri prosesseja. Kun lapsi ymmärtää sanan tai ilmaisun, hän voi osoittaa sen toiminnallisen reaktion kautta. Tutkijoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, miten lapsi luo abstrakteja kategorioita, mutta yhtenä näkemyksenä on, että lapset oppivat esineiden ja asioiden nimityksiä ja kokoavat niitä eri lokeroihin, ja rakentavat semanttisia ja pragmaattisia linkkejä näiden lokeroitten välille. Lasten on havaittu omaavan jo jonkin verran kielipillistä tietoa 2–3-vuotiaina (Lyytinen 1998: 110-111; Kemp – Lieven – Tomasello ym. 2005: 592-94.)

Substantiivien on havaittu hallitsevan lasten aktiivista sanastoa suomen, espanjan ja saksan kielessä. Syynä voi olla niiden runsas esiintyminen aikuisten puheessa sekä se, että substantiivit viittaavat konkreettisiin esineisiin. Verbit eivät ole havaintoina yhtä pysyviä, sillä ne ilmaisevat tapahtumia tai tilojen muutoksia. (Lyytinen 1998: 111.)

Lapset voivat 3–5-vuotiaina oppia päivittäin yli kymmenen sanaa. Viisivuotias lapsi hallitsee noin parituhatta erilaista sanaa, joita hän pystyy käyttämään joustavasti siten, että myös vieraat ihmiset ymmärtävät, mitä lapsi haluaa viestiä. Alle kouluikäinen lapsi ei pysty ymmärtämään, että esimerkiksi adjektiiveilla, kuten kylmä, pehmeä tai kova, voidaan kuvata sekä esineiden fyysisiä että ihmisen psykologisia ominaisuuksia. Kun alle 6-vuotiailta kysyttiin ”voivatko ihmiset olla kylmiä?”, lapset eivät olleet tietoisia kyseisten adjektiivien monimerkityksellisyydestä. Lapset myös määrittelevät esineitä niiden käytön (veitsellä leikataan) tai laadun (veitsi on terävä) mukaan, mutta eivät käytä vielä yläkäsitteitä (veitsi on ruokailuväline), kun määrittelevät esineitä tai toimintaa. Adjektiivien predikatiivisen käytön (auto on punainen) on huomattu myös alkavan aiemmin kuin attributiivisen käytön (punainen auto on nopea). (Lyytinen 1998: 111-112; Kemp ym. 2005: 607.)

Lapsi ymmärtää enemmän kuin pystyy ilmaisemaan. Puheen tuottamista rajoittavat puutteelliset taidot tulkita kielellisiä viestejä sekä lyhytkestoisen muistin kapea-alaisuus.

Kun lapsi on oppinut esineiden nimiä, hän alkaa erotella niihin liittyviä ominaisuuksia (esimerkiksi koko ja väri). Kuitenkaan hän ei kuvaa ominaisuuksilla kokonaisia esineluokkia, vaan yksittäistä tilannetta. (Lyytinen 1998: 112-113.) Kahden vuoden iässä lapset tuottavat ensimmäisiä omistussuhdetta osoittavia genetiivimuotoja. Kolmivuotiaan lapsen lauseissa esiintyy jo apuverbejä, erilaisia aikamuotoja ja verbin taivuttamista eri persoonissa. Lapsi esittää monimutkaisempia kysymyksiä kuin aikaisemmin ja kysymyksiin liitetään kysymyssanan lisäksi toinenkin pronomini. Lapsi pystyy vastaamaan kysymyksiin, joissa kysymyssana on objektina, kuten esimerkiksi ”mitä sinä näet?” Kaikki suomen kielen peruslausetyypit ovat jo 5–6-vuotiaiden kielessä ja pää- ja sivulauseet yhdistyvät. (Lyytinen 1998: 113-114.)

Lapsen ensimmäiset taivutusmuodot edustavat pysyviä, helposti havaittavia ja usein esiintyviä ns. prototyyppisiä ja kaikkia muotoja ei opita hallitsemaan samanaikaisesti. Kaksivuotiaan puheessa vallitseva aikamuoto on preesens ja aikamuodon käyttö määräytyy lapsen kognitiivisesta kehitystasosta. Lapsi on sidoksissa välittömiin havaintoihin ja asioihin, jotka esiintyvät tässä ja nyt. Aikamuotoja lapset oppivat erottelemaan 2–3-vuotiaana ja preesensin ohella he tuottavat imperfekti-ilmaisuja oikeissa tilanneyhteyksissä. Kaksivuotiaat myös käyttävät imperatiivisia ilmaisuja kuten esimerkiksi ”anna” tai ”ei anna”. Lähellä kolmea ikävuotta lapsen puheessa ilmenee vertausaikasysteemiä, jolloin tapahtuman ajallinen sitoutuminen puheaikaan ilmaistaan esimerkiksi sanoilla ”pian”, ”huomenna” tai ”kohta” tai ajallisilla sivulauseilla, kuten kun-lauseilla. Viisi-kuusivuotias pystyy käsittelemään puhe-, tapahtuma- ja vertausajan käsitteitä toisistaan riippumattomina, mutta myös koordinoimaan kaikkia näitä hetkiä keskenään. Taito ilmenee puheessa ”ennen” ja ”jälkeen” sekä ”samanaikainen” sanojen käyttönä ja perfektin ja pluskvamperfektin käyttönä. Vähitellen lapsi hahmottaa irrallisen aikayksikön olemassaolon ja tunnistaa kellonaikoja. (Lyytinen 1998: 115.)

Kolmannen ikävuoden aikana lapset ilmaisevat esineiden paikkaa ja sijaintia osoittavia määreitä puheessaan, mikä edellyttää, että lapsi erottaa esimerkiksi esineen etu- ja takaosan sekä pystyy yleistämään tietoa uusiin esineisiin. Nelivuotiaat pystyvät vähitellen ottamaan huomioon, että paikan määritelmä vaihtelee sen mukaan, mistä näkökulmasta itse esinettä tarkastelee. (Lyytinen 1998: 116.)

Kolmen vuoden iässä lapset pystyvät myös kuvaamaan esineiden ominaispiirteitä. Lelu voi olla iso tai pieni ja ruoka voi olla kylmää tai kuumaa. Kolmivuotiaat tuottavat jo itse

komparatiivimuotoja vertaillessaan esineiden ominaispiirteitä. Viisivuotiaat pystyvät kertomaan asioista, jotka tulevat tapahtumaan tulevaisuudessa tai jo menneistä tapahtumista. Kuvailussa lapsi voi kuitenkin sekoittaa tapahtumia toisiinsa ja muistaa yksityiskohtaisesti jonkin tapahtuman. (Lyytinen 1998: 116-117.)

Lapsi oppii vuorovaikutuksen keinoja aluksi hoitotoimiin liittyen, jolloin lapsi tulkitsee tilanteeseen liittyvää kieltä. Kehittyvän kommunikaation elementit ovat vastavuoroisuus, tavoitteellisuus ja vuorottelu, jolloin lapselle vakiintuu pysyvä kuva äidinkieltensä äänneistä sekä siitä, kuinka näitä äänneitä voidaan käyttää erilaisissa tilanteissa. Kommunikaation selkeys ja lapsen huomion suuntaaminen olennaiseen ovat tärkeitä kehitykselle. Aikuiset muuntavat puhetyyliään puhuessaan lapselle, jolloin tapahtumat pyritään sijoittamaan tässä ja nyt -tilanteeseen, lauserakenteet ovat yksinkertaisia ja lyhyitä, sekä toistoa käytetään paljon. Lapsen vanhetessa hän omaksuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen sisältyviä sääntöjä ja normeja ja oppii käyttämään kieltä erilaisten tilanteiden vaatimalla tavalla. (Lyytinen 1998: 118-119.)

Myös ei-kielellinen kommunikointi, kuten katseet, ilmeet, eleet ja liikkeet, kehittyy. Jopa 4-vuotias lapsi osaa muuntaa puhetyyliään puhuessaan 2-vuotiaalle, jolloin hän käyttää lyhyempiä ja yksinkertaisempia ilmauksia, eleitä ja toistoja enemmän kuin puhuessaan vertaiselleen tai aikuiselle. Yleisesti ottaen 2–6-vuotiaat lapset ajattelevat hyvin konkreettisesti ja itsekeskeisesti. Sanojen merkitykset voivat olla laajempia tai suppeampia kuin aikuisten kielessä, ja lapsi vastaa kysymyksiin yksipuolisesti, mutta myös täsmällisesti. Koulua aloittavat lapset osaavat tehdä jo aloitteita, kuunnella toisia, vastata aloitteisiin ja vaihtaa puheenvuoroja toisten kanssa. (Lyytinen 1998: 118-119; Kortelainen ym. 2003: 436.)

Lasten mielikuvitusmaailmalla on myös yhteys kielen kehitykseen. Kognitiivisesta näkökulmasta kuvitelmaleikki, unelmointi ja unien näkö kehittyvät samasta mielen prosessista. Kuvitelmaleikkiä pidetään varhaisena kehitysmuotona ja lapset käyttävät kuvitelmaleikkiä selvittääkseen heidän maailmansa luonnetta. Lasten kyky muodostaa, varastoida ja yhdistää mielikuvia ilmenee heidän kuvitelmaleikeissään ja kuvitelmaleikit taas kuvastavat yleistä alttiutta kekseliäisyyteen. Lapsilla, joilla on niin kutsuttuja mielikuvitusystäviä, on todettu olevan eloisa kuvakieli päiväkuvitelmissa ja näytellyissä leikeissä. Heillä on todettu myös olevan myyttinen sisältö unissa ja näytellyissä leikeissä. Eli ne lapset, jotka osallistuvat leikkeihin, joissa on fantasiaa, ovat myös mielikuvitus-

tukseksiaampia. (Bouldin 2006: 17-18.) Mielikuvitusystävän omaavat lapset pystyvät luomaan eläviä mielikuvia ja he keskustelevat helpommin ja yksityiskohtaisemmin fantasioista kuin lapset, joilla mielikuvitusystäviä ei ole. (Bouldin 2006: 25-26.)

3.3 Haastattelu

Haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuodoista. Joustavana menetelmänä haastattelu soveltuu monenlaisiin tarkoituksiin ja sen avulla voidaan saada syvällistä tietoa (Hirsjärvi – Hurme 2001: 11).

Haastattelun etuihin kuuluu, että haastattelijä voi samalla toimia myös havainnoitsijana (Tuomi – Sarajärvi 2002: 76). Lapsia haastatellaan pääasiassa kolmesta eri syystä. Tavallisin lienee lasten kliininen haastattelu, joka usein edeltää terapiaa. Toiseksi haastatteluja käytetään oikeusprosessien yhteydessä, varsinkin kun halutaan tietoa lasten pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kolmas käyttö on lasten tutkimushaastattelu, jolla voidaan saada tietoa lasten kognitiivisista prosesseista ja elämysmaailmasta. Tämän opinnäytetyön aineistossa käsitellään lapsen haastattelua oikeusprosessien yhteydessä ja lapsen tutkimushaastattelua. Lapsen haastattelun erityispiirteitä, joita aineistosta nousee, voi soveltaa myös kliiniseen haastatteluun, kuten esimerkiksi terveydenhoitajan vastaanotolla tapahtuvaan haastatteluun. Haastattelu on aikuisille ominainen tapa. Lasta haastateltaessa aikuinen on valta-asemassa lapseen nähden, aikuinen määrittelee tilanteen ja tehtävän luonteen. Lapsia on tutkittu lapsinäkökulmasta vasta aivan viime aikoina, mikä on muuttanut lasten haastatteluun liittyviä käytäntöjä. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 128-129.)

On olemassa erilaisia haastattelutapoja, joita kuvaamme seuraavassa lyhyesti. Avoimessa haastattelussa (syvähaastattelu) haastateltava saa puhua vapaasti haastattelijan tehdessä tarkentavia jatkokysymyksiä ja pitäen huolta, että aihepiirissä pysytään ja päästään eteenpäin. Avoin haastattelu muistuttaa keskustelua. Haastattelijan tukena voi olla kysymysrunko, mutta yleensä ennalta määriteltynä on vain laaja aloituskysymys. Kriittisten tapahtumien menetelmä (critical incidence technique) on avoimen haastattelun muoto, jossa haastateltavaa pyydetään kertomaan jostakin onnistuneesta tai epäonnistuneesta tapahtumasta. (Vuorinen 2006: 3.)

Stimuloitu haastattelu (stimulated recall) antaa haastattelevalle virikkeitä tilanteesta tai asiasta, josta halutaan tietoa. Virikkeitä voivat olla valokuvat, piirroukset, ääni- ja kuvanauhointeet, tapauskertomukset, tilannekuvaukset tai tarinat. (Vuorinen 2006: 2.)

Lomakehaastattelu (strukturoitu haastattelu) voidaan tehdä tietokoneavusteisena, paperiversiona kasvotusten tai puhelimitse. Haastattelutilanteeseen kuuluu aina haastattelijan ja haastateltavan välitön kontakti. Strukturoidussa haastattelussa voi olla mukana myös puolistrukturoituja ja avoimia kysymyksiä. (Vuorinen 2006: 3.)

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa (focused interview) haastattelun aihealueet on ennalta määritelty, mutta kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä voidaan vaihdella tilanteen mukaan. Haastattelijalla johdattalee haastateltavan puhumaan ennalta määritellyistä teemoista. (Vuorinen 2006: 3.)

Vertaishaastattelussa ei ole ulkopuolista haastattelijaa, vaan haastateltavat keskustelevat keskenään tutkijalta saamistaan teemoista. Ryhmähaastattelussa kootaan yhteen esimerkiksi saman elämäntilanteen läpikäyneitä ihmisiä, joiden yhteisen keskustelun kautta saadaan aineistoa samanaikaisesti monelta ihmiseltä (Vuorinen 2006: 3-4).

Lasten haastatteluissa käytetään erilaisia haastattelutapoja. Yksi asia, jota aineistossamme käsitellään, on erilaisten haastattelutapojen vaikutus lapsen haastatteluun ja tietoihin, joita lapsi antaa haastattelussa. Esimerkiksi Lamb ja Garretson (2003) havaitsivat tutkimuksessaan, että strukturoidun haastatteluprotokollan käyttö vähensi haastattelijan ja lapsen sukupuolen vaikutusta haastattelussa (Lamb – Garretson 2003: 157).

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMA

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää uusimman tutkimustiedon pohjalta, millaisia piirteitä leikki-ikäisen lapsen haastattelussa on tärkeää ottaa huomioon. Työssä haettiin vastausta kysymykseen ”mitä erityispiirteitä on leikki-ikäisen lapsen haastattelussa?”

5 TYÖMENETELMÄT JA TYÖPROSESSI

5.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyössä käytettiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltaen. Systemaattisia kirjallisuushakuja tehtiin Nelli-portaalin kautta. Artikkeleita valittiin aineistoksi kirjallisuushaun tuloksista ja artikkelien kirjallisuusluetteloista. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tieteellinen tutkimusmenetelmä, jossa identifoidaan ja kerätään olemassa olevaa tietoa, arvioidaan tiedon laatua sekä syntetisoidaan tuloksia rajatusta ilmiöstä retrospektiivisesti ja kattavasti (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 37). Systemaattista kirjallisuuskatsausta pidetään tehokkaana välineenä syventää tietoja asioista, joista on jo valmista tutkittua tietoa ja tuloksia. Se on siis toisen asteen tutkimusta eli tutkimustiedon tutkimusta. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 120.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus koostuu tutkimussuunnitelmasta, tutkimuskysymysten määrittämisestä, alkuperäistutkimusten hausta ja valinnasta sekä tulosten esittämisestä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on osoitettu yhdeksi luotettavimmista tavoista yhdistää aikaisempaa tietoa. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan välttää systemaattista harhaa sekä osoittaa mahdolliset puutteet tutkimustiedossa tai jo olemassa oleva, mutta syntetisoi-maton tutkimustieto. (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 37.)

Ennen tutkimussuunnitelman laatimista tehdään alustava tiedonhaku, jotta nähdään, onko aiemmin tehty kirjallisuuskatsauksia kyseisestä aiheesta. Tällöin nähdään myös onko aihealueesta vähän tietoa, jolloin oman tutkimuksen jatkaminen on perusteltua. (Brockopp – Hastings-Tolsma 2003: 139.) Tämän opinnäytetyön kohdalla havainto, että lapsen haastattelun erityispiirteistä on vähän tietoa, oli tehty hankkeessa ja aiheesta oli tilattu opinnäytetyö.

Tutkimussuunnitelmassa määritetään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset, menetelmät ja strategiat alkuperäistutkimusten keräämiseksi sekä sisäänotto-kriteerit alkuperäistutkimusten valinnalle. Lisäksi tutkimussuunnitelmassa määritellään valittujen alkuperäistutkimusten laatu-kriteerit sekä menetelmät näiden synte-esille. (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 39.) Tässä opinnäytetyössä toimittiin tutkimussuunnitelman osalta edellä kuvatulla tavalla. Valitun aineiston valintakriteerit esitetään sivulla 21 ja valittu aineisto sivulta 22 alkaen sekä liitteessä 1.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamisessa voidaan käyttää apuna aineistolähtöistä sisällön analyysia, kun tutkimusten tietoja kootaan ja tiivistetään. Tässä prosessissa sisällön analyysia voidaan käyttää apuna laadittaessa luokittelurunkoa, jonka varassa tiivistys esitetään. (Tuomi – Sarajarvi 2002: 120.) Tässä opinnäytetyössä käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällön analyysia leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteiden etsimiseen aineistosta.

5.2 Sisällön analyysi

Sisällön analyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti (Kyngäs – Vanhanen 1999: 3). Sisällön analyysilla tarkoitetaan kerätyn tietoaineiston tiivistämistä siten, että tutkittavia ilmiöitä voidaan kuvailla lyhyesti ja yleistävästi tai että tutkittavien ilmiöiden väliset suhteet saadaan selkeinä esille (Janhonen – Nikkonen 2003: 23). Sisällön analyysi on tapa järjestää, kuvailla ja kvantifioida tutkittavaa ilmiötä. Siinä pyritään rakentamaan sellaisia malleja, jotka esittävät tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa ja joiden avulla tutkittava ilmiö voidaan käsitteellistää. Sisällön analyysin lopputuloksena tuotetaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita. Sisällön analyysi voidaan tehdä joko lähtien aineistosta induktiivisesti tai deduktiivisesti, jolloin analyysiä ohjaa aikaisempaan tietoon perustuva luokittelurunko. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 3-4.)

Sisällön analyysin tekemiseksi ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä, vaan tiettyjä ohjeita analyysiprosessin etenemisestä. Ennen analyysin aloittamista on päätettävä, analysoidaanko vain se, mikä on selvästi ilmaistu dokumentissa vai analysoidaanko myös piilossa olevia viestejä. Analyysin ensimmäinen vaihe on analyysiyksikön määrittäminen. Yleisimmin käytetty analyysiyksikkö on yksi sana tai sanayhdistelmä, mutta se voi olla myös lause, lausuma tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksikön valitsemisen jälkeen aineisto luetaan aktiivisesti useita kertoja. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 5.) Tässä opinnäytetyössä analyysiyksikkö on lause tai useamman lauseen muodostama ajatuskokonaisuus. Tulkintoja tehtiin sisällönanalyysin mukaisesti ja analysoimme myös piilossa olevia viestejä.

Induktiivinen eli aineistolähtöinen analyysiprosessi kuvataan aineiston pelkistämisenä, ryhmittelynä ja abstrahointina (Kyngäs – Vanhanen 1999: 5). Aineiston pelkistäminen

ja ryhmittely aloitetaan yleensä jo tutkimusten valinnan yhteydessä (Brockopp – Hastings-Tolsma 2003: 368). Tässä opinnäytetyössä alleviivattiin artikkeleista lapsen haastattelun erityispiirteisiin liittyviä lauseita ja ajatuskokonaisuuksia jo ennen aineiston valintaa. Sisällön analyysin mukaan aineistoa pelkistetään esimerkiksi kysymällä aineistolta tutkimustehtävän mukaista kysymystä. Pelkistetyt ilmaisut kirjataan mahdollisimman tarkasti samoilla sanoilla kuin teksti on aineistossa. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 5).

Tässä opinnäytetyössä etsittiin aineistosta leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteisiin liittyviä ilmaisuja. Alkuperäisilmaisut kirjattiin omaksi listakseen ja sen jälkeen pelkistetyt ilmaisut omaksi listakseen. Esimerkiksi lause ”children responded to such long and suggestive interviewer utterances with short and non-responsive answers” (Korkman – Santtila – Sandnabba 2006: 117) suomennettiin ”lapset vastasivat pitkiin ja vihjaileviin haastattelijan ilmauksiin lyhyillä ja ei-avoimilla vastauksilla”. Lause pelkistettiin muotoon ”pitkät ja vihjailevat kysymykset lisäävät merkityksettömiä vastauksia”, jolloin alaluokiksi muodostuivat ”pitkät kysymykset” ja ”vihjailevat kysymykset”, yläluokaksi ”merkityksettömiä vastauksia lisäävät kysymykset” ja pääluokaksi ”kysymysmuodon merkitys”.

Ryhmittelyssä etsitään pelkistettyjen ilmaisujen erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaan kategoriaan ja kategoria nimetään. Muodostettaessa kategorioita induktiivisesti tutkijat päättävät oman tulkintansa mukaan, mitkä asiat voidaan yhdistää samaan kategoriaan. Tähän vaiheeseen sisältyy jo aineiston abstrahointia eli käsitteellistämistä. Abstrahointia voidaan jatkaa yhdistämällä samansisältöisiä kategorioita toisiinsa muodostaen niistä yläkategorioita (Kyngäs – Vanhanen 1999: 6). Abstrahointia jatketaan niin kauan kuin se on sisällön kannalta mielekästä ja mahdollista (Kyngäs – Vanhanen 1999: 7). Sivulta 25 alkaen esitetään saadut kuusi pääluokkaa, joita ovat kysymysmuodon merkitys, ilmapiirin merkitys, lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus, vaikeista asioista puhuminen, lapsen iän merkitys ja teeman aktivoituminen lapsella.

6 AINEISTON VALINTA JA ANALYSOINTI

6.1 Aineiston valinta

Artikkeleita etsittiin Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian ja Helsingin yliopiston tietokannoista Nelli-portaalin monihaun kautta. Hakutulokset ovat taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Hakutulokset Nelli-portaalista

Hakusanat	Tulokset lukumäärinä	Abstraktin perusteella valittujen lukumäärä	Koko tekstin perusteella valittu aineisto
Child + focused interview	Academic Search Elite (EBSCO) 14 + CINAHL (Ovid) 2 + MEDLINE (CSA) 6 + MEDLINE (Ovid) 2 + PubMed 299 + Science Direct (via Scirus) 40	10	4
Research method + preschool child	PubMed 16 400 + Science Direct 34 000	-	-
Preoperational + child interview	Science Direct 44 + PubMed 3	3	1
Interview + child's description	CINAHL 1 + PubMed 18 + Science Direct 5217 + MEDLINE 1	-	-
Preschool child + interview	MEDLINE 1261 + PubMed 4031 + Medic 1 + CINAHL 3	3	-
Nursing + child interview	PubMed 1166 + MEDLINE 6	3	-
Nursing + interview method	PubMed 980 + MEDLINE (ovid) 20 + CINAHL (ovid) 19	-	-
Nursing child + interview method	PubMed 125	-	-
Preschool child + interview research method	PubMed 393 + Science Direct 875	3	-
Question + child's interpretation	PubMed 13 + Science Direct 15041	2	1
Interview + child's interpretation	PubMed 13 + Science Direct 4443	1	-
Interview + child's feelings	MEDLINE 1 + PubMed 114 + Science Direct 4525	-	-
Yhteensä		25	6

Aineistoon valittiin kymmenen artikkelia, joista kuusi löytyi Nelli-portaalin kautta (ks. taulukko) ja neljä artikkeleiden lähdeviitteistä. Artikkelit valittiin seuraavien kriteerien mukaan:

1. Kyseessä on tieteellinen julkaisu vuosilta 1999–2006.
2. Artikkelit käsittelee tutkimusta, jossa artikkelin kirjoittajat ovat osallistuneet tutkimuksen tekoon.
3. Tutkimus käsittelee 2–6-vuotiaita lapsia.
4. Tutkimuksessa käsitellään asioita, jotka liittyvät lapsen haastatteluun tai lapsen kommunikointiin.
5. Tutkimuksen luotettavuus.

Monipuolinen aineisto pyrittiin saamaan valitsemalla erilaisia lähteitä. Näiden kriteerien perusteella löytyi yhteensä kymmenen lähdeä analysoitavaksi. Siten hylättiin lähteitä, jotka olivat vanhempia tai vain sivusivat aihettamme. Useista samaa aihetta käsittelevistä lähteistä pyrittiin valitsemaan aineistoon edustavimmat, jolloin muut jätettiin pois.

Lähteiksi valittiin tieteellisiä artikkeleita, jotka oli julkaistu tieteellisessä julkaisussa. Aineisto analysoitiin käyttäen induktiivista eli aineistolähtöistä laadullista sisällön analyysiä. Aineistosta etsittiin leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä kuvaavia sanoja/lauseita/ajatuskokonaisuuksia. Ilmaisut kirjattiin pelkistetysti taulukkoon, jonka jälkeen ne ryhmiteltiin. Tutkimustuloksena tuotettiin leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä kuvaavia kategorioita.

Monet tehdyistä sanahauista kierrättivät samoja artikkeleita, joita oli tullut esiin jo aiemmissa hauissa. Noin kymmenen aiheeseen liittyvää artikkelia löytyi jo löydettyjen artikkeleiden lähdeviitteistä ja niistä neljä valittiin aineistoon. Hoitotieteellisiä artikkeleita ei löytynyt muutamaa artikkelia enempää ja nämä hoitotieteelliset artikkelit olivat joko jo tehtyjä kirjallisuuskatsauksia, liian vanhoja tai ne eivät olleet tieteellisiä artikkeleita, jotta niitä olisi voitu käyttää analyysiaineistona. Aineisto koostuu kymmenestä käyttäytymistieteen ja kielitieteen artikkeleista, joissa on käsitelty lapsen haastattelua tai kommunikointiin liittyviä asioita. Liitteessä 1 esitetään valitut artikkelit taulukoituna.

6.2 Valittu aineisto

Seuraavat neljä artikkelia löytyivät Child: Care, Health & Development julkaisun lähdeviitteistä:

Fritzley, Heather V. – Lee, Kang 2003: Do Young Children Always Say Yes to Yes-No Questions? A Metadevelopmental Study of the Affirmation Bias. Child Development 74 (5). 1297-1313. V. Heather Fritzleyn ja Kang Leen pohjoisamerikkalaisessa tutkimuksessa tutkittiin vastaavatko nuoret lapset aina kyllä kyllä/ei-kysymyksiin. Tutkimuksessa tehtiin neljä testiä, joissa 2–5-vuotiailta lapsilta kysyttiin sekä helppotajuisia että vaikeampia kysymyksiä. Osa kysymyksistä oli ymmärrettäviä ja osa oli tahallisesti ei-ymmärrettäviä. Lasten tuli myös tunnistaa tuttuja ja tuntemattomia esineitä. Lapsia oli ensimmäisessä testissä 135, toisessa ja kolmannessa testissä 70 ja neljännessä 100. Kukin lapsista haastateltiin yksitellen. Tulokset analysoitiin tilastollisesti.

Peterson, Carole – Dowden, Craig – Tobin, Jennifer 1999: Interviewing Preschoolers: Comparisons Of Yes/No and Wh- Questions. Law and Human Behavior 23 (5). 539-555. Carole Petersonin, Craig Downenin ja Jennifer Tobinin kanadalaisessa tutkimuksessa vertailtiin kyllä/ei-kysymysten ja mitä/missä/milloin-kysymysten vastauksia. Tutkimuksessa oli mukana 95 3–5-vuotiasta lasta, jotka haastateltiin yksitellen päiväkodissa erillisessä huoneessa. Tutkimuksessa tutkittiin kysymysmuodon vaikutusta, vastausten tarkkuutta ja lapsen taipumusta vastata ”en tiedä” kysyttäessä ei-johdattelevia kysymyksiä neutraalissa kontekstissa. Kysymykset liittyivät aiemmin näytettyyn kontekstiltään neutraaliin tapahtumaan. Kuuteen kysymykseen oikea vastaus oli ”kyllä”, kuuteen ”ei” ja kuusi oli mitä/missä/milloin-kysymyksiä, jotka liittyivät edellisten kysymysten yksityiskohtiin. Tulokset analysoitiin tilastollisesti.

Robinson, E.J. – Whitcombe E.L. 2003: Children’s Suggestibility in Relation to their Understanding about Sources of Knowledge. Child Development 74 (1). 48-62. E. J. Robinsonin ja E. L. Whitcomben englantilaisessa tutkimuksessa tutkittiin 3–5-vuotiaiden lasten suggestiivisuutta ja heidän ymmärrystään tietonsa lähteestä. Tutkimuksessa oli kaksi koetilannetta, joista ensimmäisessä käytettiin apuna videopelejä ja siinä oli mukana 54 lasta. Toisessa koetilanteessa käytettiin apuna kuvakortteja, ja siinä oli mukana 68 lasta. Lapsilta kyseltiin heidän tietämyksestään tiedon lähteestä (koskien videopelejä ja kortteja) ja tulokset analysoitiin tilastollisen ohjelman avulla.

Waterman, Amanda H. – Blades, Mark – Spencer, Christopher 2004: Indicating when you do not know the answer: The effect of question format and interviewer knowledge on children's 'don't know' responses. *British Journal of Developmental Psychology* 22 (3). 335-348. Tämä on Iso-Britanniassa tehty kvantitatiivinen tutkimus (N=149). Tutkimuksessa 5–9-vuotiaat lapset todistivat lavastettua tapahtumaa. Haastattelija oli joko poissa tai läsnä tapahtumassa. Lapsia haastateltiin tapahtumasta käyttäen kyllä/ei-kysymyksiä ja mitä/missä/kuka-kysymyksiä.

Seuraavat neljä artikkelia löytyivät hakusanoilla “child” ja “focused interview”:

Korkman, Julia – Santtila, Pekka – Sandnabba, N. Kenneth 2006: Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse. *Scandinavian Journal of Psychology* 47 (2). 109-119. Julia Korkmanin, Pekka Santtilan ja N. Kenneth Sandnabban tutkimuksessa analysoitiin haastattelijan ja lapsen välistä kommunikointia 27 Suomessa kirjatun haastattelun perusteella. Haastattelut oli tehty vuosien 1990 ja 1998 välillä. Haastatteluissa käsiteltiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja haastattelijoina olivat toimineet muun muassa psykologit, psykiatrit, poliisit ja asianajajat. Lapsen ja haastattelijan ilmaisut analysoitiin laadullisesti sijoittamalla niitä eri kysymys ja vastaustapaa ilmaiseviin kategorioihin. Lasten ikä oli haastatteluhetkellä noin kuusi vuotta.

Lamb, Michael E. – Garretson, Michelle E. 2003: The Effects of Interviewer Gender and Child Gender on the Informativeness of Alleged Child Sexual Abuse Victims in Forensic Interviews. *Law and Human Behavior* 27 (2). 157-171. Kyseessä on yhdysvaltalainen kvantitatiivinen tutkimus (N=672). Tutkimuksessa analysoitiin 4–14-vuotiaiden lasten oikeuslääketieteellisiä haastatteluja Iso-Britanniasta (N=118), Israelista (N=327) ja Yhdysvalloista (N=227). Haastatteluista 350 oli tehty NICHD haastatteluprotokollan mukaan ja 322 ilman haastatteluprotokollaa.

Lamb, Michael E. – Sternberg, Kathleen J. – Orbach, Yael – Esplin, Phillip W. – Stewart, Heather – Mitchell, Susanne 2003: Age Differences in Young Children's Responses to Open-Ended Invitations in the Course of Forensic Interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 71 (5). 926-934. Tämä on yhdysvaltalainen kvantitatiivinen tutkimus (N=130). Tutkimuksessa analysoitiin 4–8-vuotiaiden lasten oikeuslääketieteellisiä haastatteluja. Aineisto valittiin kolmesta poliisiosastosta, joista

yksi oli Iso-Britanniassa ja kaksi Yhdysvalloissa. Kaikissa paikoissa oli käytössä NICHD haastatteluprotokolla. Aineistona olivat äänitetyt haastattelut.

Özcaliskan, Seyda 2003: On learning to draw the distinction between physical and metaphorical motion: is metaphor an early emerging cognitive and linguistic capacity? *Child Language* 32. 291-318. Seyda Özcaliskanin yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa tutkittiin 60 turkinkielisen 3–5-vuotiaan lapsen ymmärrystä kielellisistä vertauskuvista. Aineisto kerättiin puoli-strukturoidun haastattelun avulla, jossa käytettiin apuna tarinan täydentämismenetelmää. Tutkija oli äidinkieleltään turkinkielinen ja haastatteli lapset yksitellen. Tulokset analysoitiin sekä tilastollisesti tietokoneohjelman avulla, iän ja kielellisen kehityksen mukaan, että laadullisesti.

Seuraava artikkeli löytyi hakusanoilla “question” ja “child’s interpretation”:

Jensen, Tine K. – Gulbrandsen, Wenke – Mossige, Svein – Reichelt, Sissel – Tjersland, Odd Arne 2005: Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children’s perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect* 29 (12). 1395-1413. Tämä on norjalainen laadullinen tutkimus (N=22). Tutkimuksessa tutkittiin 3–16-vuotiaita lapsia. Osallistujista 3–6-vuotiaita oli kymmenen, 7–10-vuotiaita oli kymmenen ja 13–16-vuotiaita oli kaksi. Tutkijat keräsivät aineiston toimimalla klinisinä psykologeina yliopistoklinikalla, joka oli tarkoitettu perheille, joissa epäiltiin seksuaalista hyväksikäyttöä.

Seuraava artikkeli löytyi hakusanoilla “preoperational” ja “child interview”:

Wedemeyer, Nancy V. – Bickhard, Mark H. – Cooper, Robert G. 2001: The Development of Structural Complexity in the Child’s Concept of Family: The Effect of Cognitive Stage, Sex, and Intactness of Family. *Journal of Genetic Psychology* 150 (4). 341-357. Tämä on yhdysvaltalainen kvantitatiivinen tutkimus (N=84). Tutkimuksessa tutkittiin 3–14-vuotiaiden lasten käsitteitä perheestä. Lapsista 28 oli kognitiiviselta kehitysvaiheeltaan esioperationaalisisessa vaiheessa, 28 konkreettisessa operationaalisisessa vaiheessa ja 28 muodollisessa operationaalisisessa vaiheessa. Kussakin ryhmässä puolet lapsista oli ehjistä perheistä ja puolet eronneista perheistä. Lapsia haastateltiin standardoiduilla kysymyksillä koskien perhettä. Haastattelut äänitettiin.

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Induktiivisella eli aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä luokiteltiin aineiston pelkistystä alaluokkiin, alaluokkia yläluokkiin ja lopuksi yläluokat pääluokkiin. Pääluokkia saatiin kuusi. Pääluokat ovat kysymysmuodon merkitys, ilmapiirin merkitys, lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus, käsiteltyjen asioiden vaikeus, lapsen iän merkitys ja teeman aktivoituminen lapsella.

7.1 Kysymysmuodon merkitys

Aineisto osoitti, että haastattelijan kysymyksen muodolla on vaikutusta lapsen vastauksiin. Kysymysmuodon merkitys muodostui yhdeksi pääluokaksi, kun yläluokiksi saatiin uutta tietoa lisäävät kysymykset, merkityksettömiä vastauksia lisäävät kysymykset, tiedon luotettavuutta lisäävät kysymykset, epäluotettavaa tietoa lisäävät kysymykset ja kysymyksen ymmärrettävyys. Taulukossa 2 sivulla 26 esitetään pelkistyksistä muodostuneet alaluokat ja yläluokat.

7.1.1 Uutta tietoa lisäävät kysymykset

Tutkimuksissa avoimet kysymykset todettiin uutta tietoa lisääviksi verrattuna muihin kysymystyyppeihin. Lapset vastasivat kehotuksiin eli avoimiin kysymyksiin pidemmällä vastauksilla. Avoimet kysymykset sekä yksityiskohtiin lapsen huomion kiinnittävät kysymykset tuottivat lapsen vastauksissa uusia yksityiskohtia ja kuvailevia vastauksia. Etenkin lyhyet kysymykset tuottivat yksityiskohtaisempia vastauksia. (Korkman ym. 2006: 117.)

7.1.2 Merkityksettömiä vastauksia lisäävät kysymykset

Merkityksettömiä ja epäselviä vastauksia tuottivat etenkin pitkät ja vihjailevat kysymykset. Lapset vastasivat niihin lyhyillä ja ei-avoimilla vastauksilla. Vaihtoehdon asettavat ja vihjailevat kysymykset taas vähensivät kuvailevia vastauksia. Vihjailevat kysymykset lisäsivät lapsen merkityksettömiä vastauksia ja vastaamattomuuden määrää. (Korkman ym. 2006: 117.) Kysymysmuodolla on enemmän merkitystä sellaisten kysy-

mysten kohdalla, joihin ei pysty vastaamaan, jolloin lapset antavat enemmän ”en tiedä” vastauksia mitä/missä/kuka-kysymyksiin. Kyllä/ei-kysymyksiin lapset usein vastaavat, vaikka eivät tietäisi vastausta. (Waterman – Blades – Spencer 2004: 343.)

Haastattelussa vapaat kehotukset tulisi käyttää loppuun ennen siirtymistä rajattuihin kehotuksiin ja mitä/missä/kuka-kysymysten käyttöönottoon, koska rajatut kysymykset rajoittavat vastaukset haastattelijan muodostamiin kategorioihin. Lambin ym. tutkimuksessa (2003) 48,7 prosenttia yksityiskohdista ja 83 prosenttia seksuaalisen hyväksikäytön ensimmäisistä paljastuksista esikouluikäisiltä lapsilta saatiin vastauksena vapaisiin kehotuksiin. Lapsille tulee antaa myös mahdollisuus palauttaa mieleen tietoja vastauksena vapaisiin kehotuksiin ennen kuin käytetään riskialttiimpia haastattelutekniikoita. (Lamb ym. 2003: 932.)

TAULUKKO 2. Kysymysmuodon merkitys

Uutta tietoa lisäävät kysymykset	Avoimet kysymykset eli kehotukset Yksityiskohtiin kohdistuvat kysymykset Lyhyet kysymykset
Merkityksettömiä vastauksia lisäävät kysymykset	Pitkät kysymykset Vihjailevat kysymykset Vaihtoehdon asettavat kysymykset Kysymykset, joihin ei pysty vastaamaan Rajatut kysymykset
Tiedon luotettavuutta lisäävät kysymykset	Avoimet kysymykset Ohjaavat kysymykset Kysymysmuoto mitä/missä/kuka Kysymyksen neutraali, puolueeton konteksti Kysymykset, joihin pystyy vastaamaan Toimintaa tai tapaa koskevat kysymykset Vapaat kehotukset
Epäluotettavaa tietoa lisäävät kysymykset	Johdattelevat kysymykset Tarkentavat kysymykset Epäselvät kysymykset Kyllä/ei – kysymykset
Kysymyksen ymmärrettävyys	Lapsi ymmärtää vaihtoehdon asettavan kysymyksen Lapsi ei ymmärrä pitkiä kysymyksiä

7.1.3 Tiedon luotettavuutta tai epäluotettavuutta lisäävät kysymykset

Avoimet kysymykset tuottavat luotettavampaa tietoa kuin johdattelevat tai tarkentavat kysymykset (Korkman ym. 2006: 117-118). Lapsen vastatessa kuvailevasti, avoimet ja

ohjaavat kysymykset toimivat paremmin luotettavan tiedon saamisessa (Korkman ym. 2006: 118). Luotettavan tiedon saamiseen vaikuttaa lapsen halukkuus vastata ”en tiedä” silloin kun hän ei osaa vastata. Kysyttäessä lapsilta ympäristöstä he vastaavat herkemmin ”en tiedä” kuin kysyttäessä toiminnasta tai tapahtumasta, jonka he muistavat paremmin. Lapset tunnistavat helpommin oman tietämättömyytensä kysytystä asiasta, kun kysymysmuoto on muodossa mitä/missä/kuka eikä kyllä/ei-kysymys ja he vastaavat tällöin myös spontaanisti ”en tiedä”. (Peterson – Dowden – Tobin 1999: 552-553; Waterman ym. 2004: 342.) Mitä/missä/kuka-kysymykset tuottavat luotettavampaa tietoa kuin kyllä/ei-kysymykset, kun ne eivät ole johdattelevia ja esitetään neutraalissa puolueettomassa kontekstissa. Kyllä/ei-kysymykset tuottavat usein virheitä tai vääriä vastauksia lapsen haastattelussa. (Peterson ym. 1999: 553; Waterman ym. 2004: 345.)

7.1.4 Kysymyksen ymmärrettävyys

Kysymyksen ymmärrettävyys tai epäselvyys vaikuttaa oikeiden vastausten määrään. Enemmän oikeita vastauksia saadaan vastauksena kysymyksiin, joihin pystyy vastaamaan. Kysymyksiin, joihin ei pysty vastaamaan, saadaan enemmän oikeita vastauksia mitä/missä/kuka -kysymyksillä kuin kyllä/ei-kysymyksillä. (Waterman ym. 2004: 342; Fritzley – Lee 2003: 1309.) Lapsi kuitenkin ymmärtää vaihtoehdon asettavan kysymyksen, esimerkiksi kyllä/ei-kysymyksen, ja nuoretkin lapset pystyvät vastaamaan vaihtoehdon asettavaan kysymykseen, sillä he ovat tottuneet kommunikoidaan siten aikuisten kanssa. Pitkiä kysymyksiä lapset eivät ymmärrä, sillä ne voivat aiheuttaa sekaannusta ja hämmennystä. (Korkman ym. 2006: 117.)

7.2 Ilmapiirin merkitys

Tietynlainen ilmapiiri voi lisätä tai estää lapsen vapautuneisuutta haastattelussa. Yläluokiksi muodostuivat lapsen vapautuneisuutta lisäävä ilmapiiri ja lapsen vapautuneisuutta estävä ilmapiiri. Taulukossa 3 sivulla 28 esitetään aineistosta muotoutuneet luokat.

Petersonin, Dowdenin ja Tobinin tutkimuksessa (1999) lapset vastasivat vapautuneesti kysymyksiin, jos he nauttivat tapahtumasta, josta haastateltiin, heillä oli hyvät välit haastattelijaan eikä heitä haastateltu aggressiivisesti, johdattelevasti tai millään muulla

tavalla, joka voisi aiheuttaa ahdistusta. Haastattelu oli myös lyhyt ja lapsia haastateltiin asioista, jotka eivät olleet järkyttäviä millään tavoin. (Peterson ym. 1999: 553) Myös Jensenin, Gulbrandsenin, Mossigen, Reicheltin ja Tjerslandin (2005) tutkimuksessa ilmapiiri vaikutti lasten mielipiteisiin haastattelusta. Lapset ovat herkkiä haastattelijan olemukselle ja käyttäytymiselle, jolloin voimakkaasti reagoiva haastattelija aiheuttaa ahdistusta lapsessa. (Jensen – Gulbrandsen – Mossige – Reichelt – Tjersland 2005: 1408.) Lapset toivoivat myös saavansa yksityisyyttä haastattelutilanteisiin (Jensen ym. 2005: 1395).

TAULUKKO 3. Ilmapiirin merkitys

Lapsen vapautuneisuutta lisäävä ilmapiiri	Lapsi nauttii tapahtumasta, josta haastatellaan Lapsi tulee toimeen tutkijan kanssa Yksityisyyden tunne
Lapsen vapautuneisuutta estävä ilmapiiri	Aggressiivinen haastattelutyö Johdatteleva haastattelutyö Ahdistusta aiheuttava haastattelutyö

7.3 Lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus

Vuorovaikutukseen vaikuttavat osaltaan lapsen vastauksensa, lapsen sukupuoli, lapsen tieto asiasta ja lapsen reagointi tilanteeseen. Lisäksi vuorovaikutukseen vaikuttavat haastattelijan esiintyminen, aloite, tieto asiasta ja haastattelijan sukupuoli. Taulukossa 4 sivulla 30 esitetään lapsen ja haastattelijan vuorovaikutukseen liittyvät ylä- ja alaluokat.

7.3.1 Lapsen esiintymiseen vaikuttavat tekijät

Lapset tuottavat yksityiskohtaista ja luotettavaa tietoa, kun he saavat ilmaista itseään omilla sanoillaan, mutta yksityiskohtiin huomion kiinnittävät kysymykset auttavat lasta keskittymään käsiteltävään asiaan (Korkman ym. 2006: 117-118). Lapset saattavat olla haluttomia myöntämään, etteivät ymmärrä kysymystä ja he saattavat olettaa, että kyllä/ei-kysymykset edellyttävät varmaa vastausta (Fritzley – Lee 2003: 1308). Lapset vastaavat mieluummin kyllä tai ei, kuin myöntävät etteivät tiedä vastausta (Peterson ym. 1999: 552). Lapset eivät halua esiintyä tietämättöminä ja he haluavat usein käyttäytyä haastattelijaa auttavasti, jolloin he epäröivät turvautua yhteistyökyvyttöömään ”en tiedä” -vaihtoehtoon. Lasten haluttomuuteen esiintyä tietämättöminä voi vaikuttaa länsimaissa valloilla oleva painotus lasten itseluottamukseen ja itsearvostukseen. Toisenlaisessa

kulttuurissa ”en tiedä” -vastaus voi olla suotavampaa, jos kulttuurissa painotetaan vaatimattomuutta. (Fritzley – Lee 2003: 1308-1309.)

Lapsen vastaustaipumukseen vaikuttaa asian tuttuus, kysymysten ymmärtäminen, ajanjakson pituus tapahtuman ja haastattelun välillä ja lapsen kehityksellinen taso (Fritzley – Lee 2003: 1308). Jos lapsi ei tiedä oikeaa vastausta, hän usein arvaa vastauksen. Lapsi saattaa myös uskoa, että haastattelijalla on jo tiedot tapahtumasta, ja antaa vastauksen, vaikka ei tiedä vastausta. (Waterman ym. 2004: 345.) Lapsilla tietynlaista vastaustaipumusta esiintyy etenkin liittyen ”en tiedä”-vastaukseen. Lapset ovat haluttomia käyttämään ”en tiedä” -vastausta ja harvoin käyttävät sitä spontaanisti. (Fritzley – Lee 2003: 1308.) Lapset käyttävät harvoin ”en tiedä” -vastausta, vaikka haastattelussa toistettaisiin, että ”en tiedä” -vastaus on sallittu (Fritzley – Lee 2003: 1305).

Suljetut kysymykset, etenkin kyllä/ei-kysymykset, aikaansaavat lapsilta ehdottoman vastauksen. Lapsen ”kyllä” -vastaus voi olla vastaustapa, jolla he vastaavat kaikkiin kysymyksiin koskien jopa yksityiskohtaista tietoa, vaikka lapset eivät tietäisi vastausta (Fritzley – Lee 2003: 1309; Peterson ym. 1999: 551-552). Pitkittänyt aikaväli haastattelun ja haastattelussa kyseltävän asian välillä aiheuttaa myös taipumusta vastata kysymyksiin tietyllä tavalla (Fritzley – Lee 2003: 1309) Lapset vastaavat spontaanimmmin ”en tiedä” tai ”en muista” kysyttäessä tarkemmin yksityiskohdista (missä/kuka/mitä), niin että he joutuvat kuvailemaan asioita vastauksessaan (Peterson ym. 1999: 552). Kysymysmuoto siis vaikuttaa lasten alttiuteen ilmaista, jos he eivät tiedä vastausta, kun kysytään kerrotuista tarinoista (Waterman ym. 2004: 343-344).

7.3.2 Lapsen sukupuolen merkitys

Lapsen sukupuolen vaikutus siihen, millaista tietoa saadaan, ja kuinka paljon tietoa saadaan, on luultua vähäisempi (Lamb – Garretson 2003: 167). Pojat tuottavat kuitenkin Lambin ja Garretsonin tutkimuksessa (2003) suuremman määrän ilmauksia, mutta tytöt tuottavat enemmän yksityiskohtia vastausta kohden (Lamb – Garretson 2003: 163). Tytöt antavat enemmän yksityiskohtia vastauksena naishaastattelijan suoriin kysymyksiin, kun taas pojat eivät vastaa eri lailla nais- ja mieshaastattelijoiden kysymyksiin (Lamb – Garretson 2003: 163). Tyttöjen käsitykset perheestä ovat kehittyneitä erityisesti naisten rooleja koskien (Wedemeyer – Bickhard – Cooper 2001:352).

TAULUKKO 4. Lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus

Lapsen esiintymiseen vaikuttavat tekijät	<p>Asian tutuus</p> <p>Halu auttaa haastattelijaa</p> <p>Ei halua esiintyä tietämättömänä</p> <p>Kysymysten ymmärtäminen</p> <p>Ajanjakson pituus tapahtuman ja haastattelun välillä</p> <p>Lapsen kehityksellinen taso</p> <p>Kysymysmuoto</p> <p>Mahdollisuus ilmaista itseään omilla sanoillaan</p>
Lapsen sukupuolen merkitys	<p>Pojat tuottavat enemmän ilmauksia</p> <p>Tytöt tuottavat enemmän yksityiskohtia</p> <p>Pojat eivät vastaa eri tavalla mies- ja naishaastattelijoiden kysymyksiin</p>
Lapsen tieto asiasta ja sen merkitys	<p>Tapahtumaan osallistuva lapsi pystyy tekemään oikean päätöksen siitä, kuka tietää tapahtumasta eniten</p> <p>Tarkkailijana toimiva lapsi ei pysty päättämään tapahtumasta eniten tietävää henkilöä</p> <p>Lapsi ei osaa kertoa tietonsa alkuperäislähdettä</p> <p>Lapsi yliarvioi omaa suoraa kokemustaan tiedon lähteeseen</p> <p>Lapsi aliarvioi sitä, että joku muu kertoi heille tiedosta</p>
Lapsen reagointi tilannetekijöihin	<p>Lapsi on huolissaan aikuisten reaktioista</p> <p>Lapsi huomioi äidin tunteet</p> <p>Lapsi arvioi sen mistä voi puhua aikuisten reaktioiden mukaan</p>
Haastattelijan esiintymisen ja olemuksen vaikutus	<p>Lapsi tuottaa parhainta tietoa haastattelijan osallistuessa niin vähän kuin mahdollista</p> <p>Lapsen on helpompi puhua vaikeista asioista, jos haastattelija ei näytä negatiivisia tunteita</p>
Haastattelijan aloitteen merkitys	<p>Pyyntö vuoropuheluun antaa mahdollisuuden puhumiselle</p> <p>On olemassa vain vähän rutineja ja keskustelunaloituksia vaikeista aiheista keskustelemiseen</p>
Haastattelijan tiedon vaikutus	<p>Lapsi vertailee omaa ja haastattelijan tietoa asiasta</p> <p>Lapsi uskoo haastattelijan ehdotusta kun haastattelijalla on paremmin tietoa asiasta</p> <p>Enemmän oikeita vastauksia saadaan kun haastattelija ei ole ollut läsnä tapahtumassa</p>
Haastattelijan sukupuolen merkitys	<p>Naishaastattelijat kysyvät enemmän johdattelevia kysymyksiä pojilta kuin tytöiltä</p> <p>Naishaastattelijoiden kysymyksillä saadaan enemmän yksityiskohtaista tietoa</p> <p>Haastattelijan sukupuolella on vaikutusta nuoriin lapsiin</p> <p>Haastattelukäytännöillä on enemmän merkitystä</p> <p>Haastatteluprotokollan käyttö vähentää nais- ja mieshaastattelijoiden eroa</p>

7.3.3 Lapsen tieto asiasta

Robinsonin ja Whitcomben tutkimuksessa lapset pystyivät vertailemaan omaa tietoaan sekä tutkijan tietoa tapahtuneesta asiasta. Kun lapsi osallistui tapahtumaan, hän pystyi tekemään oikean päätöksen siitä, kuka tietää tapahtumasta eniten. Jos lapsi toimi vain tarkkailijana, hän ei pystynyt päättämään tapahtumasta eniten tietävää henkilöä. Yksinkertaisissa tilanteissa, joissa voidaan arvioida omaa sekä toisen uskomusta ristiriitaisista väitteistä, nuoret lapset pystyivät päättämään oikein. Lapset eivät osaa kertoa kuitenkaan tietonsa alkuperäislähdettä eli sitä, että kertoiko joku muu tiedon vai näkikö lapsi itse tapahtuneen. Lapset yliarvioivat omaa suoraa kokemustaan tiedon lähteeseen ja aliarvioivat sitä, että joku muu kertoi heille tiedosta. Tutkimuksessa jotkut lapset pystyivät muistamaan oman kokemuksensa ja tutkijan kokemuksen, mutta eivät pystyneet kertomaan tiedon lähdettä. (Robinson – Whitcombe 2003: 59.)

7.3.4 Lapsen reagointi tilannetekijöihin

Lapset pelkäävät, että hyväksikäytön paljastaminen johtaa avioeroon, jos myös äiti on huolissaan samasta asiasta. Lapsilla on siis hienovarainen herkkyys äitiensä tarpeita, ajatuksia ja tunteita kohtaan, jolloin lapset huomioivat äitinsä tunteet punnitessaan, mistä he voivat puhua ja mistä eivät. (Jensen ym. 2005: 1404.) Yleensäkin lapset arvioivat sen, mistä voivat puhua, aikuisten reaktioiden mukaan (Jensen ym. 2005: 1408). Se, kuinka lapsi käsittää paljastamisen seuraukset ja aikuisten tuen, näyttelee tärkeää osaa paljastamisen helpottamisessa (Jensen ym. 2005: 1409). Lapset ovat huolissaan siitä, että heitä ei uskota tai heidän motiivinsa tulkitaan väärin (Jensen ym. 2005: 1406). Lapset ovat huolissaan myös siitä, että heidän kokemuksiaan mitätöidään (Jensen ym. 2005: 1408-1409).

7.3.5 Haastattelijan esiintyminen

Kun haastattelija osallistuu niin vähän kuin mahdollista, lapsi tuottaa parhainta tietoa. Vaikka tämä on todettu useissa tutkimuksissa, haastattelijat osallistuvat kuitenkin liikaa esittämällä johdattelevia kysymyksiä. (Korkman ym. 2006: 118.) Lapsen on helpompi puhua vaikeista asioista, jos haastattelija ei näytä epätoivon, inhon tai moraalisen tuomitsemisen merkkejä. Lapset päättävät aikuisten reaktioiden mukaan, mistä he voivat

puhua ja voivat salata tietoa, jos aikuinen reagoi voimakkaasti. (Jensen ym. 2005: 1408.) Ohjeistukseksi lapselle ei riitä ”en tiedä” -vastauksen selittäminen suotavaksi, koska ohjeistus ei välttämättä ole niin huomattava, että lapsi noudattaisi sitä (Fritzley – Lee 2003: 1309)

7.3.6 Haastattelijan aloite

On olemassa vähän rutiineja ja keskustelunaloituksia vaikeista aiheista keskusteleminen (Jensen ym. 2005: 1408). Lapsilta ei ollut koskaan kysytty suoraan mahdollisesta hyväksikäytöstä, ja heistä tuntui, ettei koskaan ollut oikea aika puhua siitä (Jensen ym. 2005: 1402). Lapset kuitenkin kertovat itselleen vaikeasta asiasta, kun henkilö, johon he luottavat, kysyy heiltä, mikä heitä vaivaa ja tarjoaa heille näin mahdollisuuden puhua (Jensen ym. 2005: 1401, 1409).

7.3.7 Haastattelijan tiedon vaikutus

Lapset vertailevat omaa ja haastattelijan tietoa haastateltavasta asiasta, sekä sitä miten kukin on tietoon päässyt. Lapset muistavat sekä oman että haastattelijan kokeman kokemuksen, vaikka eivät pysty tätä kertomaan. Jos haastattelijalla on paremmin tietoa asiasta, lapset uskovat haastattelijan ehdotusta. (Robinson – Whitcombe 2003: 58-59.) Jos haastattelija ei ole ollut läsnä tapahtumassa, jota kysymykset koskevat, saadaan lapsilta enemmän oikeita vastauksia ja lapsi pystyy paremmin myöntämään tietämättömyytensä. Tämä koskee erityisesti kysymyksiä, joihin ei pysty vastaamaan. (Waterman ym. 2004: 342, 345). Kun lapsia haastattelee henkilö, joka on ollut läsnä kysytyssä tapahtumassa, tilanne muistuttaa opettajan testausta oppilaan tiedoista (Waterman ym. 2004: 345).

7.3.8 Haastattelijan sukupuoli

Haastattelijan sukupuolen vaikutus siihen, millaista tietoa saadaan, ja kuinka paljon tietoa saadaan, on luultua vähäisempi (Lamb – Garretson 2003: 167). Haastattelukäytännöllä on paljon enemmän vaikutusta kuin haastattelijan sukupuolella (Lamb – Garretson 2003: 167). Nais- ja mieshaastattelijoiden eroa voidaan vähentää haastatteluprotokollaa käyttämällä (Lamb – Garretson 2003: 166). Tässä tutkimuksessa käytetty haastat-

teluprotokolla on NICHD strukturoitu haastatteluprotokolla (The NICHD Investigative Protocol), joka sisältää muun muassa aloitusvaiheen ja haastattelusääntöjen selittämisen, jotta lapsi ymmärtäisi totuuden kertomisen tärkeyden ja ”en tiedä” -vastauksen sopivuuden. Protokolla on suunniteltu avoimille kysymyksille ja neuvoo haastattelijaa välttämään johdattelevia kysymyksiä. (Lamb – Garretson 2003: 160.) Vaikka haastattelukäytännöt ovat ratkaisevassa asemassa, haastattelijan sukupuolen vaikutus tulee arvioida erityisesti jos lapset ovat nuoria (Lamb – Garretson 2003: 167).

Mies- ja naishaastattelijoiden välillä on tutkimuksen mukaan seuraavia eroja: Mieshaastattelijat eivät kysy kysymyksiä eri tavalla pojilta ja tytöiltä, kun taas naishaastattelijat kysyvät enemmän johdattelevia kysymyksiä pojilta. (Lamb – Garretson 2003: 162). Naishaastattelijoiden kysymyksillä saadaan enemmän yksityiskohtia lapsilta (Lamb – Garretson 2003: 163). Toisaalta tässä tutkimuksessa 4–6-vuotiaat lapset tuottivat enemmän yksityiskohtia mieshaastattelijoiden esittämiin valintakysymyksiin ei-protokollahaastattelussa (Lamb – Garretson 2003: 166). Nuoremmat lapset antavat enemmän tietoja vastauksena vastakkaista sukupuolta olevan haastattelijan johdatteleviin kysymyksiin (Lamb – Garretson 2003: 163, 164).

7.4 Käsiteltyjen asioiden vaikeus

Käsitellyt vaikeat asiat vaikuttavat haastattelun kulkuun. Aineiston mukaan sekä lapsella että vanhemmalla on estoja puhua vaikeista asioista. Taulukossa 5 esitetään aineistosta nousseet ylä- ja alaluokat.

TAULUKKO 5. Käsiteltyjen asioiden vaikeus

Vaikeista asioista puhuminen lapsen näkökulmasta	Lapsi lykkää vaikeista asioista kertomista, sillä pelkää negatiivisia seurauksia Lapsesta näkyy ahdistuksen merkkejä kertoessaan vaikeista asioista
Vaikeista asioista puhuminen äidin näkökulmasta	Äidit kysyvät harvoin lapsilta seksuaalisesta hyväksikäytöstä suoraan Äidit kokevat hyväksikäytöstä puhumisen vaikeana

Lapset eivät kerro hyväksikäytöstä heti sen jälkeen ja voivat salata hyväksikäytön useita vuosia (Jensen ym. 2005: 1401). Mahdolliset negatiiviset seuraukset, erityisesti äidille, ovat suurin syy, miksi lapset lykkäävät hyväksikäytön paljastamista (Jensen ym. 2005:

1404). Monet lapset ovat myös huolissaan seurauksista, joita hyväksikäyttäjälle voi tulla, jos he kertovat hyväksikäytöstä (Jensen ym. 2005: 1405). Lapset ilmaisevat kaksiarvoisia (ambivalenttisia) tunteita hyväksikäyttäjää kohtaan (Jensen ym. 2005: 1405). Toisaalta he pelkäävät, miten hyväksikäyttäjä reagoi paljastukseen, toisaalta he ovat pahoillaan hyväksikäyttäjän puolesta ja kaipaavat häntä (Jensen ym. 2005: 1405-1406). Kaikista lapsista näkyy ahdistuksen merkkejä heidän puhuessaan hyväksikäytöstä (Jensen ym. 2005: 1404) ja monet lapset näyttävät noloilta puhuessaan hyväksikäytöstä ja sanovat, että siitä on vastenmielistä puhua (Jensen ym. 2005: 1405).

Myös normaalin perhe-elämän keskusteluolosuhteet tekevät hyväksikäytöstä kertomisen vaikeaksi. Hyväksikäytön kaltaisista leimaavista aiheista keskustelemiseen on vähän rutiineja ja keskustelunaloituksia. Seksuaalinen hyväksikäyttö on myös harvoin jokapäiväisissä tilanteissa esiintyvä aihe, joten sitä varten ei ole valmiita keskustelusääntöjä. (Jensen ym. 2005: 1408.) Kun lapset kertovat hyväksikäytöstä, suurin osa kertoo ensin äidilleen (Jensen ym. 2005: 1401). Äidit kuitenkin kysyvät harvoin lapsilta suoraan, onko heitä seksuaalisesti hyväksikäytetty. Äidit haluavat olla aivan varmoja hyväksikäytöstä ennen kuin saattavat kysyä siitä lapselta suoraan. Äideistä tuntuu, etteivät he ole päteviä puhumaan lastensa kanssa niin herkistä asioista kuin hyväksikäyttö. Äidit pelkäävät vahingoittavansa lasta tai perhesuhteita puhumalla seksuaalisesta hyväksikäytöstä. (Jensen ym. 2005: 1402.)

7.5 Lapsen iän merkitys

Ikä on hieman parempi käsitteellisen tason ennustaja kuin kognitiivinen taso (Wedemeyer ym. 2001:350). Vapailla kehoituksilla saatujen yksityiskohtien määrä ei lisääny iän myötä. Jopa niin nuoret lapset kuin 4-vuotiaat pystyvät tuottamaan oikeudellisesti tärkeää tietoa vastauksena avoimiin kysymyksiin. (Lamb ym. 2003: 931.)

Kolme- ja neljävuotiaat lapset keskittyvät yhteen konkreettiseen tapahtumaan, eivätkä vertauskuvallisen tapahtuman useampaan merkitykseen (Özcaliskan 2005: 316). Kun lapset itse osallistuvat tapahtumaan, 3–4-vuotiaat lapset osaavat päättää oikeasta vastauksesta. Lapset eivät osaa sanoa oikeaa vastausta, jos he ovat tapahtuman silminnäkijöitä tai tarkkailijoita. (Robinson – Whitcombe 2003: 59.) Kolme- ja neljävuotiaat pystyvät päättelemään oikein, tietävätkö haastattelijat paremmin asiasta kuin he itse (Robinson – Whitcombe 2003: 59) ja ovat herkkiä sille, kuinka paljon ristiriitaisen väitteen esittävä

tietää (Robinson – Whitcombe 2003: 59). Kun 2-, 3- ja 4-vuotiaat lapset selvästi eivät ymmärrä kysymystä, vain harva käyttää en tiedä -vastausta (Fritzley – Lee 2003: 1308). Lapset vastaavat usein "kyllä" epäselviin kyllä/ei-kysymyksiin 3–5-vuoden iässä (Peterson ym. 1999: 551). Taulukossa 6 esitetään aineiston perusteella 2–3-vuotiaan eli varhaisleikki-ikäisen ja 4–6-vuotiaan eli myöhäisleikki-ikäisen piirteitä vastata haastattelussa.

TAULUKKO 6. Iän merkitys lapsen vastauksiin

Varhaisleikki-ikäinen	2–3-vuotiailla on taipumus vastata ”kyllä” kyllä/ei-kysymyksiin 2–3-vuotias ei ymmärrä vertauskuvia 3-vuotiailla ei ole tiettyä tapaa vastata epäselviin kysymyksiin
Myöhäisleikki-ikäinen	4-vuotias ymmärtää vertauskuvia kontekstuaalisesti tuetussa ympäristössä 5-vuotiaat pystyvät huomioimaan asian useamman merkityksen 4–5-vuotiailla ei ole tiettyä tapaa vastata kyllä/ei-kysymyksiin Epäselviin kysymyksiin 4–5-vuotiaat vastaavat ei-äänteellä

7.5.1 Varhaisleikki-ikäinen

Kaksivuotiailla on taipumus vastata vahvasti ja jatkuvasti ”kyllä” kyllä/ei-kysymyksiin riippumatta siitä, ovatko siihen liittyvät asiat tuttuja tai tuntemattomia tai ymmärtävätkö he kysymystä (Fritzley – Lee 2003: 1307). Kaksivuotiaat vastaavat vahvemmin ”kyllä” varsinkin silloin, kun asiat ovat tuntemattomia ja kysymys kysytään epäselvästi (Fritzley – Lee 2003: 1307). Kolmevuotiaat vastaavat ”kyllä” kysymyksiin, joissa asiat ovat tuntemattomia, mutta kysymykset ymmärrettäviä (Fritzley – Lee 2003: 1307). Osa 3-vuotiaista lapsista vastaa aina kysymyksiin ”kyllä”. Osa vastaa harkiten ”kyllä”, kun kysymykset ovat ymmärrettäviä, tai ei-äänteellä, jos kysymykset ovat epäselviä. (Fritzley – Lee 2003: 1307.) Kolmevuotiailla ei ole tiettyä tapaa vastata, jos kysytään epäselviä kysymyksiä tutuista tai tuntemattomista asioista (Fritzley – Lee 2003: 1307). Kyllä/ei-kysymyksiä tulisi välttää 2-vuotiaiden, ja mahdollisesti 3-vuotiaiden haastattelussa (Fritzley – Lee 2003: 1309).

Kolmevuotias lapsi ei ymmärrä kielikuvia (Özcaliskan 2005: 314). Kolmevuotias lapsi pystyy keskittymään vain yhteen konkreettiseen tapahtumaan eikä vertauskuvallisen tapahtuman useampaan merkitykseen (Özcaliskan 2005: 316). Lapset käyvät läpi ajattelun kognitiivisia muutoksia 2–7-ikävuoteen preoperationaalisesta ajattelusta konkreettiseen operationaaliseen ajatteluun (Özcaliskan 2005: 315). Lapsen kielikuvien ymmärtäminen kehittyy kolmivaiheisesti. Kolmen vuoden iässä vertauskuvia ei ymmärretä ollenkaan. (Özcaliskan 2005: 314.)

7.5.2 Myöhäisleikki-ikäinen

Neljävuotias lapsi ymmärtää kielikuvia kontekstuaalisesti tuetussa ympäristössä (Özcaliskan 2005: 314). Viisivuotiaana alkaa muotoutua suullinen päättelykyky vertauskuvien ymmärtämisessä ja sen ikäiset lapset pystyvät ottamaan huomioon asian useamman merkityksen (Özcaliskan 2005: 315-316). Kysymysten pitää olla ymmärrettäviä 4- ja 5-vuotiailla, jotta he pystyvät vastaamaan (Fritzley – Lee 2003: 1307). Neljä- ja viisivuotiailla ei ole tiettyä tapaa vastata kyllä/ei-kysymyksiin riippumatta asioiden tuttuudesta (Fritzley – Lee 2003: 1307). Epäselviin kysymyksiin 4- ja 5-vuotiaat vastaavat ei-äänteellä (Fritzley – Lee 2003: 1307). Myös viikkoa myöhemmin tehtävissä haastattelussa 4- ja 5-vuotiaat vastaavat ei-äänteellä epäselviin kysymyksiin (Fritzley – Lee 2003: 1307). Kyllä/ei-kysymykset ovat sopivia 4- ja 5-vuotiaiden sekä vanhempien lasten haastattelussa (Fritzley – Lee 2003: 1309). Niinkin nuoret lapset kuin 4-vuotiaat voivat antaa huomattavia määriä oikeudellisesti tärkeää tietoa väitetystä seksuaalisesta hyväksikäytöstä vastauksena avoimiin kysymyksiin (Lamb ym.2003: 931).

Toimintaan ja aikaan liittyvillä vihjeillä saadaan enemmän tietoa 8-vuotiailta kuin 4- ja 6-vuotiailta (Lamb ym. 2003: 932). Vihjeillä saatujen yksityiskohtien määrä kasvaa iän myötä (Lamb ym.2003: 930). Neljän vuoden iässä vertauskuvia voidaan ymmärtää kontekstuaalisesti tuetussa tilanteessa eli kertomuskontekstin avulla ja 5-vuoden iässä alkaa suullinen kyky kartoittaa vertauskuvia (Özcaliskan 2005: 314). Perheen muutoksia koskevien käsitteiden monimutkaisuus on ennustettavissa lasten kognitiivisten kehitysvaiheiden mukaan ja siihen vaikuttavat myös lapsen sosialisatiokokemukset (Wedemeyer ym. 2001:352). Ajan ymmärtäminen kehittyy 7–8-vuotiaana, joten sitä nuoremmat lapset eivät pysty hyödyntämään aikaan liittyviä vihjeitä (Lamb ym. 2003: 932).

7.6 Teeman aktivoituminen

Aineiston mukaan ulkoiset tekijät voivat saada lapsen puhumaan tietystä aiheesta. Tiedyt kokemukset helpottavat lapsen kertomista. Taulukossa 7 esitetään teeman aktivoitumiseen liittyviä tekijöitä lapsella.

TAULUKKO 7. Teeman aktivoituminen lapsella

Lapsen kertomista helpottavat kokemukset	Lapsi tuntee yhteyttä aiheeseen Lapsella on positiivisia ennakko-odotuksia seurauksista Lapsi havaitsee, että hänen kertomallaan on tarkoitus
Ulkoisten tekijöiden vaikutus	Haastattelukysymysten liittäminen aiempaan toimintaan ja niiden hajottaminen pienempiin osiin ja ajanjaksoihin antaa lapselle mahdollisuuden selittää tarkemmin kertomustaan Ulkoiset tekijät (televisio-ohjelma, tietyn henkilön tapaaminen) voi saada lapsen puhumaan aiheesta

Joillakin lapsilla hyväksikäyttö nousee pintaan tilanteissa, joissa heidän pitää vieraila hyväksikäyttäjän luona tai heti vierailun jälkeen (Jensen ym. 2005: 1402). Monet lapset puhuvat hyväksikäytöstä ensimmäisen kerran vasta kun he ovat erossa hyväksikäyttäjästään (Jensen ym. 2005: 1403). Lapselle voi myös tulla fyysisiä oireita, kuten vatsakipuja, jotka voidaan yhdistää hyväksikäyttöön (Jensen ym. 2005: 1403). Monet lapset alkavat puhua hyväksikäytöstä, kun he ovat katsoneet televisio-ohjelmaa hyväksikäytöstä tai tilanteessa, joka muistuttaa hyväksikäyttötilannetta (Jensen ym. 2005: 1407). Nuoremmat lapset kertovat hyväksikäytöstä usein spontaanisti hyväksikäyttötilanteen kaltaisessa tilanteessa, esimerkiksi kylpyhuoneessa tai makuuhuoneessa (Jensen ym. 2005: 1407). Paljastusprosessia edisti, jos vuoropuhelussa oli läsnä koettu yhteys aiheeseen (Jensen ym. 2005: 1409-1410). Asiayhteys ja muiden huomion kiinnittyminen aiheeseen voi tarjota äidille ja lapselle mahdollisuuden liittää asia lapsen kokemuksiin (Jensen ym. 2005:1410).

Rakentamalla muistutukset koettuihin tapahtumiin, liittämällä ne mainittuun toimintaan ja hajottamalla ne pienempiin osiin ja ajanjaksoihin, vihjeet lisäävät nuorten lasten kapasiteettia uudelleen rakentaa menneitä tapahtumia ja selittää tarkemmin kertomustaan (Lamb ym.2003: 931). Erityisesti vihjeet, jotka muistuttavat lasta hänen aiemmin mainitsemastaan, rakentavat tehokkaita keinoja saada vastauksena tarkkaa tietoa (Lamb ym.2003: 931). Ennakko-odotus siitä, että hyväksikäytön paljastamisella on positiivisia seurauksia, eikä liian monia negatiivisia seurauksia, helpottaa prosessia (Jensen ym.

2005: 1409). Paljastamisen todennäköisyys kasvaa, jos lapsi havaitsee, että puhumiselle on tarkoitus (Jensen ym. 2005: 1409). Tarkoitusta voisi kuvailla hyväksi syyksi paljastaa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsella on ennako-odotus tietystä lopputuloksesta ja mahdollisimman vähäisestä vahingosta kaikille (Jensen ym. 2005: 1409).

8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi horjuttaa alkuperäistutkimusten vaihteleva laatu. Alkuperäistutkimusten valinnalle asetetut sisäänottokriteerit voivat suunnata tuloksia. Virheitä voi tapahtua missä tahansa kirjallisuuskatsauksen prosessin vaiheessa. (Kääriäinen – Lahtinen 2005: 43.) Luotettavuuden kannalta ongelma on se, että tulos perustuu analysoijan subjektiiviseen näkemykseen, etenkin silloin kun piilossa olevia viestejä on analysoitu. Muodostetuilla kategorioilla pitää olla yhteys aineistoon ja niiden pitää liittyä järkevästi luotuun käsitejärjestelmään. Opinnäytetyön tekijällä on eettinen vastuu, että tutkimustulokset ovat nousseet aineistosta. (Vuorinen 2006: 15.)

Aineistoksi valittujen tutkimusten tulokset ovat ensi käden tietoa. Itse tutkimuksissa on otettu huomioon mitkä tekijät ovat voineet vaikuttaa tuloksiin (esimerkiksi tilanteen kokeellisuus, haastattelijoiden tausta, lasten vanhempien varallisuus tai länsimainen tausta). Valituissa tutkimuksissa on kuvailtu tarkkaan tausta, menetelmät, tutkimuksen kulku ja otosjoukko. Tutkimuksissa on pohdittu sekä millaisessa tilanteessa tulokset voisivat olla erilaisia että miten saadut tulokset eroavat aiemmista tutkimuksista.

Opinnäytetyö tehtiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmän mukaan. Työn luotettavuutta lisäävät myös määritellyt valintakriteerit, valitun aineiston esittely ja induktiivisen sisällön analyysin käyttö ja esittäminen. Työssä edettiin opinnäytetyön prosessin mukaisesti.

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta vähentää sisällön analyysin keskeneräisyys. Tämä voi näkyä siten, että aineistoa ei ole abstrahoitu, jolloin on kategorioita, jotka eivät sulje toisiaan pois. Samassa kategoriassa voi olla liikaa asioita tai kategorioita voi olla liikaa, jolloin ryhmittely on epäonnistunut. Jos aineistosta löytyneitä asioita on vaikea yhdistää, kertoo se liian pienestä otoksesta. Yksinkertainen tutkimustulos viittaa analyysin keskeneräisyyteen. (Vuorinen 2006: 15.) Tässä opinnäytetyössä käytetty aineisto oli

runtas, jolloin luokittelu oli haastavaa. Prosessissa syntyi useita eri luokkia, joita yhdistettiin ja tiivistettiin. Vaativinta oli luokitella esimerkiksi lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus -pääluokan ylä- ja alaluokkia. Ryhmittelyä olisi vielä voinut jatkaa yksinkertaisempaan muotoon, mutta abstrahoinnin jatkaminen olisi muuttanut aineistosta tulleita tuloksia liian yleiselle tasolle, jolloin ne eivät olisi kuvanneet aineistoa riittävän tarkasti.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS

Tutkimuseettiset kysymykset voidaan jakaa tiedonhankintaa ja tutkittavien suojaa koskeviin normeihin ja tutkijan vastuuta tulosten soveltamisesta koskeviin normeihin. Eettisiä kysymyksiä voidaan jäsenellä käsittelemällä tutkimuksen ongelmanasettelua, tutkijan ja tutkimusorganisaation suhdetta, tutkijan ja tutkittavien suhdetta sekä aineiston keruuta ja tulosten julkistamiseen liittyviä kysymyksiä. (Paunonen – Vehviläinen-Julkunen 1997: 26-27.)

Tutkijan ja tutkittavien suhde on erittäin tärkeä, koska ihmisillä on oikeus tietää, mitä heille tehdään tai tapahtuu, jos he osallistuvat tutkimukseen. Tutkittavan tulee saada riittävästi tietoa tutkimuksesta; sen rajoituksista, mahdollisista riskeistä ja siitä ehkä saatavasta hyödystä. Suostumuksen yhteydessä korostetaan vastaajien anonymiteettiä ja mahdollisuutta keskeyttää tutkimus niin halutessaan. Tutkimuslupiin liitetään usein myös maininta siitä, että kieltäytyminen tutkimuksesta ei vaikuta kyseisen henkilön hoitoon. (Paunonen – Vehviläinen-Julkunen 1997: 29-30.)

Opinnäytetyö tehtiin kirjallisuuskatsauksena, jolloin työssä ei tehty haastatteluja tai kyselyjä, joissa tutkittavan ja tutkijan suhde olisi pitänyt ottaa huomioon. Opinnäytetyön aineiston tutkimuksista kuitenkin osassa tehtiin leikki-ikäisten lasten haastatteluja ja osassa tutkimuksista käytettiin jo valmiiksi kerättyä aineistoa. Aineiston kvantitatiivissa tutkimuksissa ei ole mainittu esimerkiksi vanhempien suostumusten pyytämistä tai tiedonantoa tutkimuksesta eikä lapsille informointia tutkimuksen kulusta.

Yhdessä laadullisessa tutkimuksessa (Jensen ym. 2005: 1400) oli maininta siitä, että tutkimuksen kulku selitettiin vanhemmille ja lapsille heidän kehitystasoaan vastaavalla kielellä. Vanhemmat myös allekirjoittivat tutkimukseen osallistumispaperin ja lapset suostuivat tutkimukseen. Tutkimus oli myös kansallisen eettisen komitean hyväksymä.

Opinnäytetyön aineistona olevissa tutkimusartikkeleissa kiinnitettiin huomio tutkimukseen osallistuvien henkilöiden anonymiteetin säilyttämiseen.

Tutkimuksen tulosten julkaisemisen yleisenä periaatteena on, että tulokset raportoidaan avoimesti ja rehellisesti. Toisaalta tutkittavien tietosuojan takaaminen on välttämätöntä. Rehellisyys ja avoimuus edellyttävät, että tutkija pyrkii mahdollisimman suureen objektiivisuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa tähän liittyy myös subjektiivisuuden tunnistaminen. (Paunonen – Vehviläinen-Julkunen 1997: 31.) Tutkijan ja tutkimusorganisaation välinen suhde on tärkeä silloin, kun käsitellään tutkimustyön etiikkaa. Esimerkiksi molemmilla osapuolilla on vastuu tulosten käytöstä, millaista tietoa voidaan käyttää ja mitä ei. (Paunonen – Vehviläinen-Julkunen 1997: 28-29.)

10 YHTEENVETO JA POHDINTA

10.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelua

Lähdeaineistosta saatujen tulosten perusteella lapsen haastattelussa luotettavan tiedon saamiseen vaikuttavat monet tekijät kuten kysymysmuodot, haastattelun ilmapiiri, lapsen ikä, lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus ja käsitellyt vaikeat asiat. Aineiston perusteella leikki-ikäisen lapsen haastattelussa suositellaan käytettäväksi avoimia, lyhyitä, neutraaleja ja ymmärrettäviä kysymyksiä. Vastaavasti pitkät, johdattelevat, epäselvät ja vaihtoehdon asettavat kysymykset lisäävät haastattelussa epäluotettavaa tietoa. Yksityiskohtiin kohdistuvat kysymykset lisäävät kuitenkin uutta tietoa, mutta tutkimusten mukaan tarkentavat kysymykset lisäävät myös epäluotettavaa tietoa. Tiettyyn asiaan tarkentuvat kysymykset ovat siis tutkimusten tulosten perusteella ristiriitaisia kysymysmuotoja, ja on vaikea sanoa, kannattaako niitä käyttää lapsen haastattelussa vai ei. Varhaisleikki-ikäisellä lapsella voi olla taipumus vastata aina kyllä kyllä/ei-kysymyksiin. Myöhäisleikki-ikäisellä lapsella ei ole tiettyä tapaa vastata kyllä/ei-kysymyksiin ja vastauksena vapaamuotoisiin kysymyksiin myöhäisleikki-ikäinen voi tuottaa paljon tietoa.

Lapsen ajan ymmärtäminen kehittyy vasta 7–8-vuotiaana, jolloin sitä nuorempi lapsi ei välttämättä ymmärrä kysymyksiä, joissa kysytään ajankohtaa. Kertomuskonteksti helpottaa 4-vuotiaiden lasten vertauskuvien ymmärtämistä, mikäli haastattelussa käytetään

kielikuvallisia kysymyksiä. Aggressiivinen, johdatteleva haastattelutyö estää lapsen vapautuneisuutta haastattelussa, jolloin haastattelutilanteessa voi olla hankalampi saada lasta kertomaan totuudenmukaisesti omia tuntemuksiaan. Kun lapsi tulee toimeen haastattelijan kanssa ja tuntee yksityisyyttään kunnioitettavan, lisääntyy lapsen vapautuneisuus haastattelussa.

Lapsen taipumus vastata kysymyksiin tietyllä tavalla voi vaikeuttaa luotettavan tiedon saamista haastattelussa. Lapsi vastaa helpommin tietyllä tavalla, esimerkiksi ”kyllä” kaikkiin kysymyksiin, kun asia ei ole tuttu, kysymykset eivät ole ymmärrettäviä, haastattelun ja tapahtuman, josta kysellään, välillä on ollut pitkä ajanjakso, kysymykset ovat suljettuja (esimerkiksi kyllä/ei-kysymyksiä) ja lapsi on haluton käyttämään ”en tiedä”-vastausta. Lapsi voi haluta auttaa haastattelijaa tuottamalla tietoa, joka ei kuitenkaan välttämättä ole totuudenmukaista, eikä lapsi halua esiintyä tietämättömänä. Lapsen sukupuoli on vaikutusta lapsen vastauksiin haastattelussa. Tytöt tuottavat enemmän yksityiskohtia ja pojat taas tuottavat enemmän ilmauksia. Tutkimusten mukaan mieshaastattelijat eivät haastattele tyttöjä ja poikia eri tavalla, mutta naishaastattelijat kysyvät enemmän johdattelevia kysymyksiä pojilta kuin tytöiltä. Nuoret lapset vastaavat myös herkemmin vastakkaista sukupuolta olevan haastattelijan johdatteleviin kysymyksiin. Haastatteluprotokollan käyttö eli tietyn haastattelukaavan käyttö vähentää nais- ja mieshaastattelijoiden eroja. Lapsi ei osaa kertoa tietonsa alkuperäislähdettä eli sitä, onko esimerkiksi itse nähnyt kertomansa tapahtuman vai kertoiko joku muu siitä hänelle. Lapsi pystyy kuitenkin vertailemaan omaa tietoaan ja haastattelijan tietoa kysytystä asiasta ja päättämään kumpi tietää asiasta enemmän.

Lapsi ottaa huomioon toisten ihmisten käyttäytymisen haastattelussa, ja huomioi esimerkiksi äitinsä tunteita. Lapsi voi olla myös huolissaan siitä, ettei häntä uskota tai että hänen sanomisiaan mitätöidään. Lapsi pystyy kertomaan omista tuntemuksistaan, jos hänelle annetaan siihen mahdollisuus eli haastattelija osallistuu haastatteluun niin vähän kuin mahdollista ja lapselle annetaan mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin. Mikäli haastattelussa käsitellään lapselle vaikeita asioita, hän ei tuota tietoa yhtä vapaasti kuin neutraaleja asioita käsitellessä. Lapsi voi pelätä kertomisen kielteisiä seurauksia. Vaikeista asioista lapset puhuvat herkemmin äidilleen.

Tulokset ovat yhteneviä aiempien tutkimusten tulosten kanssa. Lapsi pystyy tuottamaan tarkoituksenmukaista tietoa haastattelussa. Aiempien tutkimusten ja tämän opinnäyte-

työn tulosten mukaan johdattelevilla kysymyksillä saadaan melko helposti lapsi vastaamaan tietyllä tavalla, ja siksi avoimet ja neutraalit kysymykset tuottavat luotettavampaa tietoa. Vaihtoehdon tarjoavat kysymykset myös sulkevat vastausmahdollisuuden, jolloin lapsi saattaa vastata tietyllä tavalla. Aiempien tutkimusten mukaan kuitenkin avoimet kysymykset eivät tuota tehokkaasti uutta tietoa, vaan kohdennetut ja suorat kysymykset auttavat lasta kertomaan halutusta asiasta enemmän.

Opinnäytetyön tulosten mukaan yksityiskohtiin kohdistuvat kysymykset tuottavat uutta tietoa, mutta tarkentavat kysymykset taas lisäävät epäluotettavaa tietoa. Kuten tuli esille sekä aiemmissa tutkimuksissa että tämän opinnäytetyön tuloksissa, lapset eivät helposti vastaa ”en tiedä”. Siksi heille olisi selvitettävä selkeästi ja ymmärrettävästi haastattelun alussa, että ”en tiedä” on hyväksyttävä vastaus. Aina se ei kuitenkaan riitä, sillä lapsi ei halua esiintyä tietämättömänä. Aiempien tutkimusten mukaan lapsi myös yliarvioi omaa muistamistaan esimerkiksi tapahtumista. Tämä tuli esille myös opinnäytetyön tuloksissa, joiden mukaan lapsi yliarvioi omaa suoraa kokemustaan tietonsa lähteeseen ja aliarvioi sitä, että joku muu kertoi heille asiasta.

Lapsen ja haastattelijan sukupuolen vaikutusta lapsen vastauksiin haastattelussa ei aikaisemmissa tutkimuksissa ollut tutkittu. Myös teeman aktivoitumiseen liittyvät tekijät eli lapsen kertomista helpottavat kokemukset ja ulkoisten tekijöiden vaikutus olivat uusia tietoja. Lapsen kertomista helpottaa kun hän tuntee yhteyttä aiheeseen, hänellä on positiivisia ennako-odotuksia seurauksista ja hän havaitsee, että hänen kertomallaan on tarkoitus. Ulkoiset tekijät kuten vihjeet, jotka muistuttavat lasta hänen aiemmin mainitsemastaan tiedosta, voivat saada lapsen puhumaan tietystä aiheesta. Lisäksi haastattelukysymysten liittäminen aiempaan toimintaan ja hajottaminen pienempiin osiin tai esimerkiksi televisio-ohjelma tai tietyn henkilön tapaaminen voivat saada lapsen puhumaan asiasta.

Opinnäytetyön aineiston tutkimuksissa oli osassa kyseessä koeasetelma, ja lapsen haastattelu koski hänen tietoaan eikä tuntemuksiaan. Tutkimuksissa ei kysytty lapselta miltä hänestä tuntuu tai mitä mieltä hän on. Tämä voi vaikuttaa osaltaan tuloksiin, ja tulokset olisivat voineet olla erilaisia, jos olisi käsitelty lapsen omia mielipiteitä eikä tietoa tapahtumista, esineistä tai tarinoista. Artikkeleiden tutkimusten tuloksissa tuli esiin myös lapsen omaa näkökulmaa, mutta tunteista ei paljoa kerrottu.

10.2 Opinnäytetyön prosessi ja tulosten hyödynnettävyys

Opinnäytetyötä tehdessä ohjauksessa käytiin silloin kun tarvittiin neuvontaa työn etenemisestä. Opinnäytetyön teossa hankalin ja aikaa vievin vaihe oli lähdeaineiston etsiminen ja löytäminen. Lapsen haastattelusta on tehty vain vähän kotimaisia tutkimusartikkeleita ja ulkomaiset artikkelit keskittyvät pääasiassa seksuaalisen hyväksikäytön haastatteluihin. Lapsen haastattelusta on tehty hyvin vähän laadullista tutkimusta, ja laadullisen haastattelun kirjallisuuskatsausartikkelit pohjautuvat etupäässä jo vanhoihin, 1980 ja -90 -luvun, lähteisiin. Pelkästään ammattikorkeakoulun tietokantoja käyttämällä ei olisi löytynyt aineistoa niin hyvin, kuin sitä löytyi käyttämällä Helsingin yliopiston tietokantoja. Ammattikorkeakoulun tietokannoista ei saanut kaikkia koko tekstejä, joita olisi tarvittu. Opinnäytetyön tekeminen eteni hieman ”työläästi”, sillä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmän hyödyntäminen oli tekijöille uutta. Aineiston valitsemisen ja tekstien saamisen jälkeen työ eteni kuitenkin mutkattomasti.

Yhtä valituista artikkeleista (Wedemeyer ym. 2001), joka käsitteli lapsen käsitteitä perheestä, ei pystytty paljon hyödyntämään. Työn edetessä huomattiin, että artikkelin tulokset eivät liittyneet riittävästi valittuun aiheeseen. Vajaa puolet aineistosta käsitteli haastatteluja, jotka liittyivät seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tietyt asiat, kuten johdattelevien kysymysten käyttö, korostuvat haastattelussa, jossa käsitellään vaikeaa asiaa kuten seksuaalista hyväksikäyttöä, mutta tästä aineistosta nousevat asiat ovat sovellettavissa myös muihin haastattelutilanteisiin.

Opinnäytetyössä esille tulleita asioita tulisi tekijöiden mielestä hyödyntää paremmin käytännön hoitotyössä kuten esimerkiksi vastaanotoilla. Jo aiemmissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että edelleen toimitaan usein tutkimusten tulosten vastaisesti, kuten esimerkiksi haastatteluissa käytetään paljon johdattelevia kysymyksiä. Johdattelevia kysymyksiä tai vaihtoehdon asettavia kysymyksiä voi olla helpompi käyttää sairaaloissa tai neuvoloiden vastaanotoilla lapsia haastatellessa, mutta kuten tämä opinnäytetyö toi ilmi, nämä kysymykset eivät välttämättä tuo esiin luotettavinta tietoa. Heijastaako tämä vielä tietynlaista asennetta lapsiin, vaikka tutkimusten mukaan lapset pystyvät tuottamaan luotettavaa tietoa saadessaan vastata omin sanoin? Aiemmin on vallalla voinut olla tietynlainen holhoava asenne myös aikuisiin potilaisiin, jolloin on voitu ajatella, että sairaanhoitajat ja lääkärit tietävät paremmin kuin potilaat. On mahdollista, että tämä asenne on ollut lasten kohdalla vielä korostuneempi.

Lasten haastattelusta on tehty paljon tutkimuksia liittyen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tutkimuksia on myös tehty haastattelusta erilaisia koeasetelmia käyttäen ja haastattelu-protokollia testaten. Lapsen vapaamuotoisesta, laadullisesta haastattelusta ei löytynyt tutkimuksia. Siksi lapsen laadullisesta, avoimesta haastattelun tutkimuksesta löytyisi jatkotutkimusaiheita. Aihe on laaja, ja sen rajaaminen vielä tutkimattomalla kentällä haastavaa. Opinnäytetyön tulokset kertovat kysymysmuodon vaikutuksesta lapsen vastauksiin, mutta eivät kerro sitä, toisivatko strukturoidut haastattelut paremmin tietoa kuin täysin avoimet strukturoimattomat haastattelut. Toiminnallisten menetelmien käyttöä haastattelussa ei myöskään käsitelty tässä opinnäytetyössä. Jatkotutkimusaiheena voisi olla lisäksi se, kuinka paljon lapsi voi ilmaista tietojaan ja tunteitaan piirtämisen tai leikkimisen avulla haastattelutilanteessa ja kuinka luotettavaa on tällaisten menetelmien käyttö.

Terveydenhoitajat ja sairaanhoitajat voivat hyödyntää tämän opinnäytetyön tuloksia työskennellessään itse tai ohjeistaessaan henkilöitä, jotka työskentelevät lasten parissa. Tulosten avulla pystyy ymmärtämään paremmin, millaisiin kysymyksiin leikki-ikäiset lapset pystyvät vastaamaan, ja millaiset kysymykset tuottavat luotettavinta tietoa. Opinnäytetyön tulosten avulla ymmärtää myös mitkä tekijät voivat vaikuttaa lapsen haastattelussa lapsen vastauksiin. Tuloksia pystyy hyödyntämään esimerkiksi sairaaloissa lastenosastoilla tai terveysasemilla neuvolakäynneillä.

LÄHTEET

- Ahsam, Suki – Shepherd, Julie – Warren-Adamson, Chris 2006: Working with Pre-school Practitioners to Improve Interactions. *Child Language Teaching and Therapy* 22 (2). 197-217.
- Bouldin, Paula 2006: An Investigation of the Fantasy Predisposition and Fantasy Style of Children With Imaginary Companions. *The Journal of Genetic Psychology* 167 (1). 17-29.
- Brockopp, Dorothy Young – Hastings-Tolsma, Marie T. 2003: *Fundamentals of Nursing Research*. Sudbury, Massachusetts: Jones and Bartlett Publishers.
- Cederborg, Ann-Christin – Orbach, Yael – Sternberg, Kathleen J. – Lamb, Michael E. 2000: Investigative interviews of child witnesses in Sweden. *Child Abuse and Neglect* 24 (10).1355-1361.
- Coyne, Imelda 2006: Consultation with children in hospital: children, parents' and nurses' perspectives. *Journal of Clinical Nursing* 15 (1). 61-71.
- Cronch, Lindsay E. – Viljoen, Jodi L. – Hansen, David J. 2006: Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Aggression and Violent Behavior* 11. 195-207.
- DeVoe, Ellen R. – Coulborn Faller, Kathleen 2002: Questioning Strategies in Interviews with Children Who May Have Been Sexually Abused. *Child Welfare* 81 (1). 5-28.
- Greenstock, Jemma – Pipe, Margaret-Ellen 1996: Interviewing Children about Past Events: The Influence of Peer Support and Misleading Questions. *Child Abuse and Neglect* 20 (1). 69-80.
- Haapasalo, Jaana – Hämäläinen, Tiina 1996: Lapsen johdateltavuus seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksissa. *Duodecim* 112 (5). 385-392.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2001: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holliday, Robyn – Albon, Amanda J. 2004: Minimising Misinformation Effects in Young Children with Cognitive Interview Mnemonics. *Applied Cognitive Psychology* 18 (3). 263-281.
- Janhonen, Sirpa – Nikkonen, Merja (toim.) 2003: *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.
- Kantero, Riitta-Liisa – Seppänen, Mirja – Vähäkainu, Aino – Österlund, Kalle 1993: *Lapsen terveys ja sairaus*. Porvoo: WSOY.
- Kemp, Nenagh – Lieven, Elena – Tomasello, Michael 2005: Young Children's Knowledge of the "Determiner" and "Adjective" Categories. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 48 (3). 592-609.

- Korpilahti, Pirjo 1994: Lausetulkinta lapsen mielen kuvastajana. Teoksessa Iivonen, Antti – Lieko, Anneli – Korpilahti, Pirjo (toim.) *Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 99- 126.
- Kortesluoma, Riitta-Liisa – Hentinen, Maija 1995: Laadullinen haastattelu lapsen kokemusten tutkimisessa. *Hoitotiede* 7 (3). 119-127.
- Kortesluoma, Riitta-Liisa – Hentinen, Maija – Nikkonen, Merja 2003: Conducting A Qualitative Child Interview: Methodological Considerations. *Journal of Advanced Nursing* 42 (5). 434-441.
- Kyngäs, Helvi – Vanhanen, Liisa 1999: Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1). 3-12.
- Kääriäinen, Maria – Lahtinen, Mari 2006: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* 18 (1). 37-45.
- Looman, Wendy Sue 2006: A Developmental Approach to Understanding Drawings and Narratives From Children Displaced by Hurricane Katrina. *Journal of Pediatric Health Care* 20 (3). 158-166.
- Lyytinen, Paula 1998: Lapsen kielen ja kommunikointitaitojen kehitys. Teoksessa Lyytinen, Paula – Korkiakangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.) *Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY. 105-121.
- McNichol, Susan – Shute, Rosalyn – Tucker, Alison 1999: Children's eyewitness memory for a repeated event. *Child Abuse and Neglect* 23 (11). 1127-1139.
- Minkkinen, Leena – Jokinen, Sirpa – Muurinen, Erja – Surakka, Tuula 1997: *Lasten hoitotyö*. 4., uudistettu painos. Tampere: Kirjayhtymä.
- Mulder, Marianne R. – Vrij, Aldert 1996: Explaining Conversation Rules to Children: An Intervention Study to Facilitate Children's Accurate Responses. *Child Abuse and Neglect* 20 (7). 623-631.
- Nova, Cristina – Vegni, Elena – Egidio, Aldo Moja 2005: The Physician-patient-parent Communication: A Qualitative Perspective on the Child's Contribution. *Patient Education and Counseling* 58 (3). 327-333.
- Orbach, Yael – Lamb, Michael E. 2001: The relationship between within-interview contradictions and eliciting interviewer utterances. *Child Abuse and Neglect* 25. 323-333.
- Paunonen, Marita – Vehviläinen-Julkunen, Katri 1997: *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Juva: WSOY.
- Porter, S. C. – Manzi, S. F. – Volpe, A. – Stack, A. M 2006: Getting the Data Right: Information Accuracy in Pediatric Emergency Medicine. *Quality and safety in Health Care* 15 (4). 296-301.
- Rabiee, Parvaneh – Sloper, Patricia – Beresford, Bryony 2005: Desired Outcomes for Children and Young People with Complex Health Care Needs, and Children Who

Do Not Use Speech for Communication. Health and Social Care in the Community 13 (5). 478-487.

Roebbers, Claudia M. – Howie, Pauline 2003: Confidence Judgments in Event Recall: Developmental Progression in the Impact of Question Format. Journal of Experimental Child Psychology 85 (4). 352-371.

Salmela, Marja – Ruotsalainen, Taru – Tuovila, Annu – Lavonen, Sussa – Raiskio, Ulla - Mäenpää, Inger – Salanterä, Sanna 2006: Musiikki ja draama lapsen pelon ja kivun lievittäjänä – leikki-ikäisen lapsen pelon ja kivun hoitotyön tutkimus- ja kehittämishanke. Tiivistelmä-paperi 27.9.06.

Saywitz, Karen J. – Snyder, Lynn 1996: Narrative Elaboration: Test of a New Procedure for Interviewing Children. Journal of Consulting and Clinical Psychology 64 (6). 1347-1357.

Siimes, Martti A. – Antikainen, Marjatta – Syvänen, Pirkko 1995: Lastentautiopin ydin. 3., uudistettu painos. Tampere: Kirjayhtymä.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vuorinen, Tuulikki 2006: Tutkimustyön perusteet 2. Opetusmoniste. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Sosiaali- ja terveysala. Hoitotyön/kätilötyön/ensihoidon koulutusohjelma.

Zajac, Rachel – Hayne, Harlene 2003: I Don't Think That's What Really Happened: The Effect of Cross-Examination on the Accuracy of Children's Reports. Journal of Experimental Psychology: Applied 9 (3). 187-195.

VALITTU LÄHDEAINEISTO

Artikkeli löydetty	Tekijät	Vuosi	Julkaisu	Artikkeli
Child: Care, Health & Development julkaisun lähteistä	Fritzley, Heather V. – Lee, Kang	2003	Child Development 74 (5). 1297-1313.	Do Young Children Always Say Yes to Yes-No Questions? A Metadevelopmental Study of the Affirmation Bias.
- -	Peterson, Carole – Dowden, Craig – Tobin, Jennifer	1999	Law and Human Behavior 23 (5). 539-555.	Interviewing Preschoolers: Comparisons Of Yes/No and Wh-Questions.
- -	Robinson, E.J. – Whitcombe E.L.	2003	Child Development 74 (1). 48-62.	Children's Suggestibility in Relation to their Understanding about Sources of Knowledge.
- -	Waterman, Amanda H. – Blades, Mark – Spencer, Christopher	2004	British Journal of Developmental Psychology 22 (3). 335-348.	Indicating when you do not know the answer: The effect of question format and interviewer knowledge on children's 'don't know' responses.
Hakusanoilla "child" ja "focused interview"	Korkman, Julia – Santtila, Pekka – Sandnabba, N. Kenneth	2006	Scandinavian Journal of Psychology 47 (2). 109-119.	Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse.
- -	Lamb, Michael E. – Garretson, Michelle E.	2003	Law and Human Behavior 27 (2). 157-171.	The Effects of Interviewer Gender and Child Gender on the Informativeness of Alleged Child Sexual Abuse Victims in Forensic Interviews.
- -	Lamb, Michael E. – Sternberg, Kathleen J. – Orbach, Yael – Esplin, Phillip W. – Stewart, Heather – Mitchell, Susanne	2003	Journal of Consulting and Clinical Psychology 71 (5). 926-934.	Age Differences in Young Children's Responses to Open-Ended Invitations in the Course of Forensic Interviews.
- -	Özcaliskan, Seyda	2003	Child Language 32. 291-318.	On learning to draw the distinction between physical and metaphorical motion: is metaphor an

				early emerging cognitive and linguistic capacity?
Hakusanoilla "question" ja "child's inter- pretation"	Jensen, Tine K. – Gulbrandsen, Wenke – Mos- sige, Svein – Reichelt, Sissel – Tjersland, Odd Arne	2005	Child Abuse & Neglect 29 (12). 1395-1413.	Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure.
Hakusanoilla "preopera- tional" ja "child interview"	Wedemeyer, Nancy V. – Bick- hard, Mark H. – Cooper, Robert G.	2001	Journal of Ge- netic Psychology 150 (4). 341- 357.	The Development of Structural Complexity in the Child's Con- cept of Family: The Effect of Cognitive Stage, Sex, and Intact- ness of Family.

Osa II: Miten haastatella lasta? **- Artikkeliterveyslehti**

Hoitotyön koulutusohjelma,
terveydenhoitaja
Opinnäytetyö
18.4.2008

Hennariikka Aalto
Tiina Pönni

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Hoitotyö		Terveydenhoitotyö	
Tekijä/Tekijät			
Hennariikka Aalto ja Tiina Pönni			
Työn nimi			
Miten haastatella lasta? Artikkeliterveyslehteen.			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Kevät 2008	14 + 1 liite	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyön II osan tarkoituksena oli kirjoittaa artikkeli leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteistä Terveystieteen lehteen. Artikkelin teksti pohjautui opinnäytetyön I osan tuloksiin aiheesta.</p> <p>Opinnäytetyön I osa tehtiin soveltavana kirjallisuuskatsauksena uusimmista kansainvälisistä tutkimuksista. Näistä tutkimuksista artikkeliin koostettiin olennaiset tulokset.</p> <p>Terveystietäjille tarkoitettussa artikkelissa otettiin esille kysymysmuodon merkitys leikki-ikäisen lapsen haastattelussa ja haastattelijan vaikutus. Lasten haastattelussa suositellaan käytettäväksi avoimia ja lyhyitä kysymyksiä. Lisäksi suositellaan, että haastattelija antaa lapselle mahdollisuuden vastata omin sanoin eikä käytä johdatteluvia kysymyksiä. Lisäksi artikkelissa nostettiin esiin muita terveydenhoitotyön kannalta olennaisia asioita kuten suositus haastattelijan aloitteesta käsiteltäessä vaikeita asioita.</p> <p>Artikkelin kirjoittamisessa noudatettiin Terveystieteen lehdessä opinnäyteartikkelien kirjoitusohjeita. Artikkelissa tuotiin esiin selkeästi ja tiivistetysti tutkimustietoa lapsen luotettavasta haastattelusta ja haastatteluun vaikuttavista tekijöistä. Terveystietäjät kohtaavat vastaanottotyössään eri-ikäisiä lapsia. Artikkelin kirjoittamisen tavoitteena oli tuoda terveydenhoitajille tietoa käytännössä, miten voi saada luotettavaa tietoa leikki-ikäiseltä lapselta. Tämä on olennaista esimerkiksi tilanteissa, joissa terveydenhoitaja tekee päätöksen lääkärille lähettämisestä tai ilmoituksen tekemisestä lastensuojeluviranomaisille.</p>			
Avainsanat			
artikkeli, leikki-ikäinen, haastattelu			

Degree Programme in		Degree	
Nursing and Health Care		Bachelor of Health Care	
Author/Authors			
Hennariikka Aalto and Tiina Pönni			
Title			
How to Interview a Child? An Article to a Finnish Magazine for Public Health Nurses			
Type of Work	Date	Pages	
Final Project	Spring 2008	14 + 1 appendix	
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of the part II of our final project was to write an article to a Finnish magazine for public health nurses, Terveystieteiden aikakauslehti about the special features of how to interview a pre-school child. The article was based on the results of the part I of our final project.</p> <p>The research method used in the part I of our final project was systematic literature review. The part I of the final project dealt with the latest international studies. The article was built up of the essential results of the studies.</p> <p>The article dealt with the significance of the question form and the influence of an interviewer. Open-ended and short questions were recommended in an interview with a child. It was recommended not to use leading questions and to give a child an opportunity to answer with his own words. The article also gave other suggestions such as a recommendation of the interviewer's initiative discussing difficult issues.</p> <p>The article was written according to the instructions from the magazine. The article presented scientific facts of a reliable interview with a child and matters affecting an interview in a clear and compact way. Public health nurses meet children of different ages. The objective of the article was to show public health nurses facts of how to get reliable information from a pre-school child. This is essential in situations when the public health nurse makes a decision to refer a child to a doctor or to take contact with child protection authorities, for example.</p>			
Keywords			
article, pre-school child, interview			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	2
3 LEIKKI-ikäISEN LAPSEN HAASTATTELUN ERITYISPIIRTEET	3
3.1 Erilaiset haastattelukysymykset	3
3.2 Muut haastattelussa vaikuttavat tekijät.....	4
3.3 Artikkeleihin valitut asiat	6
4 ARTIKKELIN KIRJOITTAMINEN	6
4.1 Suunnittelu	6
4.2 Artikkelin toteutus ja sisällön perustelut	8
4.3 Arviointi.....	10
5 POHDINTA.....	11
LÄHTEET	13

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön II osassa kirjoitettiin artikkeli (liite 1). Artikkelin sisältö perustuu ensimmäisen opinnäytetyömme teoriatietoon. Opinnäytetyön I osa käsittelee leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä (Aalto - Pönni 2007).

Terveydenhoitajana on hyödyllistä seurata julkista keskustelua tiedotusvälineissä ja osallistua siihen. Tällöin pystyy päivittämään omia tietojaan ja pysyy ajan tasalla niin yhteiskunnassa kuin terveydenhuollossa käsitellyistä asioista. Artikkelin kirjoittaminen on yksi terveydenhoitajan työväline tuoda ajan tasalla olevaa tietoa julki. Artikkelit lehdessä tavoittaa suuret lukijakunnat. Näin annettu terveyteen liittyvä tieto voi esimerkiksi vähentää työmäärää vastaanotolla. Oman ammattilehden kautta taas pystyy antamaan lisää tietoa kollegoille. Artikkelit lisää tietoa nopeasti ja tehokkaasti. Aktiivinen osallistuminen ja artikkelin kirjoittaminen kohentaa sekä omaa että oman ammattikunnan imagoa.

Tarja Mansikkamäki kirjoittaa artikkelissaan, että oman ammatin hyvä hallinta ei enää terveydenhuollon ammattilaiselle riitä, vaan tarvitaan myös hyviä viestintätaitoja. Oman ammattialan asioista kirjoittamisen ja kertomisen pitäisi Mansikkamäen mukaan kuulua jokaisen terveydenhuollon asiantuntijan ammattitaitoon. Aikakausi- ja sanomalehteen kirjoittaminen edellyttää taitoa korostaa, pelkistää, rajata ja kansantajuistaa asiaa. (Mansikkamäki 2002: 163-164.)

Johanna Ruusuvuori tuo esiin omassa artikkelissaan Vuorovaikutus lääkärin vastaanotolla, että vastaanottotilanteessa ammattihenkilön sekä sanallinen että sanaton viestintä vaikuttaa vuorovaikutukseen ja sitä kautta haastattelun kulkuun. Olennaista vuorovaikutuksessa on kuuntelemisen osoittaminen. Yksin katsekontakti ei riitä vakuuttamaan asiakasta siitä, että häntä kuunnellaan, vaan vartalon suuntaamisella ja asennolla on myös suuri merkitys. (Ruusuvuori 2002: 41-42.) Tämän artikkelin mukaan aikuisten haastattelussa on olennaista kiinnittää kaikenlaisen viestintään huomiota. On tärkeää tuoda esiin tietoa etenkin lapsen haastattelusta, sillä lapset ovat aikuisia herkempiä haastattelutilanteen erilaisille tekijöille.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kirjoittaa artikkeli *Terveydenhoitaja-lehteen* leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteistä. *Terveydenhoitaja* on ammatti- ja järjestölehti, jossa julkaistaan ajankohtaista tietoa terveys-, sosiaali- ja koulutuspolitiikasta, terveydenhoitajan ja kuulontutkijan ammattiin, koulutukseen ja työhön liittyvistä asioista sekä edunvalvonnasta ja järjestötoiminnasta. Lehti julkaisee tutkimuseloituksia, artikkeleita, yleiskatsauksia ja muita kirjoituksia. Teemojen ohella jokaisessa *Terveydenhoitaja-lehdessä* on 1-2 korkeatasoista tieteellistä artikkelia ja ajankohtaisasioita myös muilta terveydenhoito- ja terveyden edistämistyön alueilta. Lisäksi lehdessä käsitellään edunvalvonta- ja järjestöasioita, terveys- ja koulutuspolitiikan kysymyksiä, alan kirjallisuutta ja väitöstutkimuksia. (Kirjoitusohjeet. 2008.)

Artikkelin teksti pohjana käytettiin opinnäytetyön I osaa, jonka teoriapohjasta ja tuloksista artikkeli rakennettiin. Opinnäytetyön I osan tarkoitus oli kartoittaa leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä uusimmasta kansainvälisestä tutkimuksesta. Työ tehtiin soveltavana kirjallisuuskatsauksena. Systemaattisia kirjallisuushakuja tehtiin Nelliportaalin kautta ja artikkelit valittiin aineistoksi kirjallisuushaun tuloksista ja artikkelien kirjallisuusluetteloista. Aineisto koostui kymmenestä käyttäytymistieteen ja kielitieteen artikkelista, joissa käsiteltiin lapsen haastattelua tai kommunikointiin liittyviä asioita. Induktiivisella eli aineistolähtöisellä sisällön analyysillä luokiteltiin aineiston pelkistyksiä alaluokkiin, alaluokkia yläluokkiin ja lopuksi yläluokat pääluokkiin. Pääluokkia muodostui kuusi. Pääluokat olivat kysymysmuodon merkitys, ilmapiirin merkitys, lapsen ja haastattelijan vuorovaikutus, vaikeista asioista puhuminen, lapsen iän merkitys ja teeman aktivoituminen lapsella.

Terveydenhoitaja kohtaa sekä neuvolavastaanotoilla että avovastaanotoilla lapsia ja joutuu tekemään päätöksiä lääkärille lähettämisestä tai ilmoituksen tekemisestä esimerkiksi lastensuojeluviranomaisille. Lapsen sujuva haastattelu auttaa terveydenhoitajaa työssään. Tämän opinnäytetyön II osan tarkoituksena oli tuoda esiin selkeästi ja tiivistetysti tutkimustietoa lapsen luotettavasta haastattelusta ja haastatteluun vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteena oli tuoda terveydenhoitajille tietoa käytännössä, miten voi saada luotettavaa tietoa leikki-ikäiseltä lapselta esimerkiksi tapauksissa, joissa epäillään lapsen kaltoinkohtelua tai halutaan tietoa lapsen kivusta.

3 LEIKKI-ikäISEN LAPSEN HAASTATTELUN ERITYISPIIRTEET

3.1 Erilaiset haastattelukysymykset

Opinnäytetyön I osan aineisto osoitti, että haastattelijan kysymyksen muodolla on vaikutusta lapsen vastauksiin. Tutkimuksissa avoimet kysymykset todettiin uutta tietoa lisääviksi verrattuna muihin kysymystyyppeihin. Lapset vastaavat kehotuksiin eli avoimiin kysymyksiin pidemmällä vastauksilla. Avoimet kysymykset sekä yksityiskohtiin lapsen huomion kiinnittävät kysymykset tuottavat lapsen vastauksissa uusia yksityiskohtia ja kuvailevia vastauksia. Etenkin lyhyet kysymykset tuottavat yksityiskohtaisempia vastauksia. (Korkman - Santtila – Sandnabba 2006: 117.) Ensimmäisessä opinnäytetyössä saatiin tulokseksi, että leikki-ikäisen lapsen haastattelussa suositellaan käytettäväksi avoimia, lyhyitä, neutraaleja ja ymmärrettäviä kysymyksiä. Vastaavasti pitkät, johdattelevat, epäselvät ja vaihtoehdon asettavat kysymykset lisäävät haastattelussa epäluotettavaa tietoa. (Aalto - Pönni 2007: 40.)

Selviä yhteneviä tuloksia saatiin lapsen ”en tiedä” -vastauksesta. Kysymysmuodolla on enemmän merkitystä sellaisten kysymysten kohdalla, joihin ei pysty vastaamaan, jolloin lapset antavat enemmän ”en tiedä” -vastauksia mitä/missä/kuka -kysymyksiin. Kyllä/ei -kysymyksiin lapset usein vastaavat, vaikka eivät tietäisi vastausta. (Aalto - Pönni 2007: 25-27; 41.) Lapset tunnistavat helpommin oman tietämättömyytensä kysytystä asiasta, kun kysymysmuoto on muodossa mitä/missä/kuka eikä kyllä/ei-kysymys ja he vastaavat tällöin myös spontaanisti ”en tiedä”. (Peterson – Dowden – Tobin 1999: 552-553; Waterman - Blades – Spencer 2004: 342.) Lapset saattavat olla haluttomia myöntämään, etteivät ymmärrä kysymystä ja he saattavat olettaa, että kyllä/ei -kysymykset edellyttävät varmaa vastausta (Fritzley – Lee 2003: 1308).

Lapset haluavat usein käyttäytyä haastattelijaa auttavasti, jolloin he epäröivät turvautua yhteistyökyvyttömään ”en tiedä” -vaihtoehtoon. Lasten haluttomuuteen esiintyä tietämättöminä voi vaikuttaa länsimaissa valloilla oleva painotus lasten itseluottamukseen ja itsearvostukseen. Toisenlaisessa kulttuurissa ”en tiedä”-vastaus voi olla suotavampaa, jos kulttuurissa painotetaan vaatimattomuutta. (Fritzley – Lee 2003: 1308-1309.) Siksi lapsille olisi selvitettävä selkeästi ja ymmärrettävästi haastattelun alussa, että ”en tiedä”

on hyväksyttävä vastaus. Aina tämä ei kuitenkaan riitä, sillä lapset eivät halua esiintyä tietämättöminä. (Aalto - Pönni 2007: 42.)

Kun vertaillaan lapsen ikävuosia, varhaisleikki-ikäisellä lapsella voi olla taipumus vastata aina ”kyllä” kyllä/ei-kysymyksiin. Myöhäisleikki-ikäisellä lapsella ei ole tiettyä tapaa vastata kyllä/ei-kysymyksiin ja vastauksena vapaamuotoisiin kysymyksiin myöhäisleikki-ikäinen voi tuottaa paljon tietoa. (Fritzley - Lee 2003: 1307.)

3.2 Muut haastattelussa vaikuttavat tekijät

Lapsi ei osaa kertoa tietonsa alkuperäislähdettä eli sitä, että kertoiko joku muu tiedon vai näkikö lapsi itse tapahtuneen. Lapset yliarvioivat omaa suoraa kokemustaan tiedon lähteeseen ja aliarvioivat sitä, että joku muu kertoi heille tiedosta. (Robinson – Whitcombe 2003: 59.)

Lapsi tuottaa yksityiskohtaista ja luotettavaa tietoa, kun hän saa ilmaista itseään omilla sanoillaan. Kun haastattelija osallistuu niin vähän kuin mahdollista, lapsi tuottaa parhainta tietoa. Vaikka tämä on todettu useissa tutkimuksissa, haastattelijat osallistuvat kuitenkin liikaa esittämällä johdattelevia kysymyksiä. (Aalto - Pönni 2007: 41, 43)

Petersonin, Dowdenin ja Tobinin tutkimuksessa (1999) lapset vastasivat vapautuneesti kysymyksiin, jos asiat joista haastateltiin eivät olleet järkyttäviä, heillä oli hyvät välit haastattelijaan, heitä ei haastateltu aggressiivisesti, johdattelevasti tai muulla ahdistusta aiheuttavalla tavalla ja haastattelu oli lyhyt (Peterson ym. 1999: 553). Myös Jensenin, Gulbrandsenin, Mossigen, Reicheltin ja Tjerslandin (2005) tutkimuksen mukaan ilmapiiiri vaikuttaa lasten mielipiteisiin haastattelusta. Lapsi on herkkä haastattelijan olemukselle ja käyttäytymiselle, jolloin voimakkaasti reagoiva haastattelija aiheuttaa ahdistusta lapsessa. Lapsen on helpompi puhua vaikeista asioista, jos haastattelija ei näytä epätoivon, inhon tai moraalisen tuomitsemisen merkkejä. Lapsi päättää aikuisten reaktioiden mukaan, mistä hän voi puhua ja voi salata tietoa, jos aikuinen reagoi voimakkaasti. (Jensen – Gulbrandsen – Mossige – Reichelt – Tjersland 2005: 1408.) Lapsi toivoo myös saavansa yksityisyyttä haastattelutilanteisiin (Jensen ym. 2005: 1395).

Käsiteltyt vaikeat asiat vaikuttavat haastattelun kulkuun. Aineiston mukaan sekä lapsella että vanhemmalla on estoja puhua vaikeista asioista. On olemassa vähän rutiineja ja keskustelunaloituksia vaikeista asioista keskustelemiseen. (Aalto - Pönni 2007: 33-34, 41.) Lapsi kuitenkin kertoo itselleen vaikeasta asiasta, kun henkilö, johon hän luottaa, kysyy mikä häntä vaivaa ja tarjoaa näin hänelle mahdollisuuden puhua (Jensen ym. 2005: 1401, 1409).

Vihjeet, jotka muistuttavat lasta hänen aiemmin mainitsemastaan tiedosta, voivat saada lapsen puhumaan tietystä aiheesta. Haastattelukysymysten liittäminen aiempaan toimintaan tai niiden hajottaminen pienempiin osiin ovat tehokkaita keinoja saada lapsi puhumaan. (Lamb ym. 2003: 931.) On myös tärkeää, että lapsella on ennako-odotus haastattelun myönteisestä lopputuloksesta ja mahdollisimman vähäisestä vahingosta kaikille (Aalto - Pönni 2007: 37).

Lambin ja Garretsonin tutkimuksen (2003) mukaan lapsen ja haastattelijan sukupuolella on jonkin verran vaikutusta haastattelussa. Pojat tuottavat suuremman määrän ilmauksia, mutta tytöt tuottavat enemmän yksityiskohtia vastausta kohden. Mieshaastattelijat eivät kysy kysymyksiä eri tavalla pojilta ja tytöiltä, kun taas naishaastattelijat kysyvät enemmän johdattelevia kysymyksiä pojilta. Naishaastattelijoiden kysymyksillä saadaan enemmän yksityiskohtia lapsilta. Nuoremmat lapset antavat enemmän tietoja vastauksena vastakkaista sukupuolta olevan haastattelijan johdatteleviin kysymyksiin. Haastatteluprotokollan eli tietyn haastattelukaavan käyttö vähentää nais- ja mieshaastattelijoiden eroja. (Lamb – Garretson 2003: 162-164).

Lapset, jotka eivät kykene kertomaan tunteitaan verbaalisesti, voivat ilmaista niitä taiteellisesti tuoden järjestystä ja hallintaa niihin tunteisiin, jotka muuten olisivat hämmäntäviä. (Looman 2006: 158-159.) Esimerkiksi piirustus voi vähentää lapsen kokemia vaatimuksia terveydenhuollon vastaanotolla ja lapset voivat muistaa enemmän tapahtumasta piirtäessään siitä. Piirtäminen voi myös auttaa lapsia kertomaan järjestelmällisemmin tapahtumasta. (Looman 2006: 160.)

3.3 Artikkeleihin valitut asiat

Artikkelissa keskityttiin kysymysmuodon merkitykseen ja haastattelijan vaikutukseen, sillä niihin terveydenhoitaja voi omalla käyttäytymisellään vaikuttaa. Opinnäytetyön I osan tuloksissa nousi esiin myös esimerkiksi lapsen iän merkitys. Tämä asia on hyvä haastattelussa tiedostaa, mutta siihen ei voi itse työssä vaikuttaa. Teeman aktivoitumista lapsella ei valittu tarkemmin käsiteltäväksi, koska aineisto aiheesta oli suppea. Ilmapii-rin merkityksestä ja vaikeista asioista puhumisesta tuotiin lyhyesti ja ytimekkäästi esiin olennaiset tulokset yhteiseen kappaleeseen, jossa kerrottiin haastattelussa huomioitavista asioista.

4 ARTIKKELIN KIRJOITTAMINEN

4.1 Suunnittelu

Artikkelin suunnittelu aloitettiin tutustumalla artikkelin kirjoittamista käsittelevään kirjallisuuteen. Artikkelikäsitteen merkitys on väljä. Yleensä sillä tarkoitetaan lehdessä tai kokoomateoksessa julkaistavaa tietopuolista kirjoitelmää. Artikkelissa pyritään hahmottelemaan käsiteltävästä asiasta luotettava, tietoon ja päättelyyn pohjautuva kokonaisuus. Moniin julkaisuihin voi kirjoittaa artikkelin, vaikka ei ole kirjoittamisen ammattilainen vaan oma perehtyneisyys asiaan riittää. (Repo - Nuutinen 2003: 134.)

Artikkelin voi kirjoittaa eri tyyllilajein. Esimerkiksi taiteellisessa tekstissä tavoitteena on luoda tietty tunnelma tai mielikuva, jonka vastaanottaja voi kokea monella tavalla. Taiteellisella tekstillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajan tunteisiin ja käsityksiin kokonaisvaltaisesti. Tieteellis-teoreettinen teksti pyrkii mahdollisimman tarkkaan yksiselitteisyyteen. Se vetoaa älyyn, erittelyyn ja erikoistietoon. Tiedotusteksti puolestaan pyrkii olemaan tieteellisen tekstin tapaan täsmällinen ja asiallinen, mutta perustuu toisaalta taiteellisen tekstin lailla yksinkertaiseen arkitietoon. Tiedotusteksti sisältää myös mielipiteitä ja pyrkii vaikuttamaan vastaanottajan toimintaan. (Saukkonen 1984: 36-37.) Opinnäytetyön II osassa tarkoituksena oli kirjoittaa artikkeli, joka olisi helposti luettava ja selkeä. Tarkoituksena oli kirjoittaa tiedotusteksti. Siksi artikkelin tekstiin ei merkitty lähdeviitteitä, vaan loppuun sijoitettiin lähdeluettelo.

Kirjoittaminen voidaan nähdä myös uuden tiedon hankkimisen metodina (Hyvärinen 2002: 65). Ideoinnin taustalla on yleensä oma tutkimus ja perehtyminen aiheita käsittelevään ja mielellään myös löyhemmin siihen liittyvään kirjallisuuteen. Tämän lisäksi tarvitaan oman näkökulman täsmentämistä. Tekstin tehtävänä ei ole vain toistaa olemassa olevaa tietoa tai aikaisempia tutkimuksia. Toisaalta ei ole myöskään järkevää kirjoittaa kaikista mielenkiintoisista ajatuksista, joita oma tutkimusprosessi on tuottanut. On keskityttävä olennaiseen ja tehtävä valintoja ja rajauksia. (Väliaverron 2002: 85.)

Artikkelia suunniteltaessa pohdittiin artikkelin mahdollista julkaisupaikkaa. Opinnäytetyön II osa liittyy terveydenhoitajaopintoihin, joten melko pian päädyttiin Terveydenhoitaja-lehteen. Terveydenhoitaja joutuu työssään tekemään päätöksiä liittyen erikäisiin lapsiin. Lapsen haastattelu koettiin keskeisenä terveydenhoitajan työn sisältönä. Haluttiin kirjoittaa nimenomaan terveydenhoitajille, koska ajateltiin, että heille pystytäisiin antamaan työvälineitä lapsen haastatteluun ja ymmärrystä haastattelussa vaikuttavista tekijöistä.

Terveydenhoitaja-lehden toimituspäällikköön otettiin yhteyttä ja kerrottiin ensimmäisen opinnäytetyön aiheesta sekä tiedusteltiin mahdollisuutta julkaista aiheeseen liittyvä artikkeli Terveydenhoitaja-lehdessä. Toimituspäällikkö lähetti ohjeet tekstin kirjoittamiseen ja ilmoitti jäävänsä odottamaan tekstiä. Terveydenhoitajalehden internet-sivuilla on selkeästi määritelty sekä tekniset seikat että millä perusteilla lehteen lähetetyt artikkelit valitaan ja julkaistaan. Toimituspäällikön kanssa sovittiin, että artikkeli julkaistaan lehden Opinnäytetyöt-osiossa. Terveydenhoitajiksi valmistuvien opiskelijoiden opinnäyteartikkelien enimmäispituus on kaksi A4-liuskaa rivivälillä 1 (noin 6000 merkkiä väliylönteineen). (Kirjoitusohjeet. 2008; Salo-Jokinen 2008.)

Artikkelin valmistelu aloitettiin etsimällä vanhoja Terveydenhoitaja-lehtiä ja tutustumalla niiden erityyppisiin artikkeleihin. Koska opinnäytetyön I osa on kirjoitettu tieteellisen tekstin tyyliin, päätettiin tehdä artikkelista kansantajuisempi. Lauri Kotilainen kirjoittaa, että suomalaisten ammatti- ja erikoislehtien ongelmana voidaan nähdä vaikeaselkoisuus ja tylsyys. Kotilaisen mukaan lukija on kuitenkin aina tavallinen ihminen, joka on tottunut lukemaan lehdistä hyvää, selkeää tekstiä. (Kotilainen 1994: 25.) Opinnäytetyön II osan artikkelissa pyrittiin selkeään ja sujuvaan tekstiin. Artikkelin valmis-

teluvaiheessa tutustuttiin myös aikaisempiin opinnäytetöihin, joissa oli kirjoitettu artikkeli lehteen. Näin saatiin yleiskäsitys siitä, miten artikkelin teko opinnäytetyönä etenee.

4.2 Artikkelin toteutus ja sisällön perustelut

Opinnäytetyön II osan artikkelin otsikosta pyrittiin tekemään lyhyt ja ytimekäs. Otsikko tehtiin kysymysmuotoon, jotta se herättäisi lukijan kiinnostuksen aiheeseen. Kysymys ”Miten haastatella lasta?” voi saada lukijan pohtimaan, miten hän on itse haastatellut lasta ja mahdollisesti kyseenalaistamaan käsityksiään.

Artikkelissa otsikko kertoo aiheen siten, että lukija oivaltaa jo siitä teeman. Otsikon tarkoitus on herättää lukijan kiinnostus tekstiin. Artikkelin johdantokappale eli ingressi esittelee aihetta ja sen ajankohtaisuutta, näkökulmaa aiheeseen ja artikkelin kirjoittajaa. Artikkelin sisältöä kutsutaan leipätekstiksi, joka jakautuu aloitukseen, käsittelyyn ja lopetukseen. Tekstiä jäsennetään väliotsikoiden avulla. Artikkelin voi sisältää myös esimerkiksi kuvia, piirroksia, kaavioita tai taulukoita. Kirjoittajasta kerrotaan nimi ja ammatti sekä mahdollisesti muita taustatietoja. (Repo - Nuutinen 2003: 135.)

Merja Kinnusen mukaan artikkelin rakenteen voi pelkistää aloitukseen, käsittelyyn ja lopetukseen. Artikkelin johdannon tehtävänä on herättää lukijan mielenkiinto ja lukijaa viritetään odottamaan, että hän saa vastauksen kysymykseen, löytää uuden näkökulman keskusteluun tai hänet ylipäänsä palkitaan jollakin uudella tiedolla tai oivalluksella. (Kinnunen 2002:137.) Kinnunen on ehdottanut artikkelin aloitukseen aihepiirin esittelyä ja sen merkityksen perustelua ja aiheen liittämistä aikaisempaan keskusteluun. Aloituksessa voi tulla esiin oma näkökulma aiheeseen ja rajatun kysymyksen esittäminen. Artikkelin aloituksessa voidaan osoittaa jokin ristiriita tai tiedollinen puute, jolloin perustellaan tämän ongelman ratkaisemisen tärkeyttä. Aloituksessa voidaan esitellä artikkelin tavoite ja keinot, joilla tavoitteeseen päästään. (Kinnunen 2002: 138.)

Opinnäytetyön II osan artikkelin johdannossa pyritään ottamaan lukija mukaan pohdintaan kysymällä suoraan lukijalta, onko hän kokenut lisätiedon tarvetta haastattelutilanteessa. Johdannossa myös perustellaan asian tärkeyttä ja esitellään artikkelin pohjana toimivaa opinnäytetyötä.

On oleellista, että tekstissä on vastattu kysymyksiin, joita on kysytty. Kun artikkelin otsikkona oli ”Miten haastatella lasta?”, pyrittiin tähän kysymykseen tekstissä vastaamaan. Artikkelissa pyrittiin tuomaan esiin käytännönläheistä tietoa tutkimustulosten esittelyn sijaan. Artikkelin ensimmäistä versiota kirjoitettiin tiivistäen opinnäytetyön I osan tuloksia ja nostettiin esiin seikkoja, jotka eivät ole välttämättä itsestään selviä lapsen haastattelussa. Artikkelin kappaleet pyrittiin pitämään lyhyinä. Tekstin pituuteen vaikutti ohjeistuksessa annettu enimmäismerkkimäärä välilyönteineen. Artikkelista jouduttiin jättämään tämän vuoksi asioita pois.

Opinnäytetyön I osan yhdeksi keskeiseksi tulokseksi nousi kysymysmuodon merkitys lapsen haastattelussa. Artikkelissa esitetään millainen kysymysmuoto tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa. Artikkelissa esitetään myös, miksi lapsi saattaa vastata tietyllä tavalla tietynlaisiin kysymyksiin. Haastattelijan vaikutuksesta kirjoitettiin artikkelissa siksi, että artikkelin lukeva terveydenhoitaja voi tiedostaa, että hänen ominaisuuksillaan, olemuksellaan ja työskentelytavoillaan saattaa olla vaikutusta haastattelun kulkuun ja lapsen vastauksiin. Siten hän voi mahdollisesti muuttaa asioita omassa käyttäytymisessään.

Opinnäytetyön II osan artikkelissa pyrittiin kirjoittamaan niistä asioista, joita terveydenhoitaja voisi ottaa omassa työssään käyttöönsä. ”Haastattelua tukevia työtapoja” -kappaleessa kuvataan asioita, joita terveydenhoitaja voisi työssään soveltaa. Artikkelin alussa haluttiin perustella näitä suosituksia teorianäytöllä. Hyvä artikkeli Terveydenhoitaja-lehteen on siis käytännönläheinen ja tuo lukijalle uutta tietoa tai oivalluksia uudesta näkökulmasta eli lisää ammatillista osaamista.

Opinnäytetyön II osan artikkeli on suunnattu terveydenhoitajille. Motiivi artikkelin lukemiseen voi vaihdella eri tilanteissa ja samaa tekstiä voidaan lukea eri tavoin. Tekstin kirjoittaja ei voi tietää, luetaanko hänen tekstiään hovin, hyödyn, ajankulun tai pakon vuoksi tai luetaanko tekstiä opiskelijana vai ammattilaisena. Kirjoittaja voi kuitenkin pyrkiä kirjoittamaan mahdollisimman hyvän artikkelin ja puhuttelemaan näin lukijoita. Artikkelia kirjoitettaessa kirjoittajalla on mielikuva yleisöstä, jolle kirjoittaa. Kirjoittamiseen sisältyy usein käsityksiä siitä, mitä lehden lukijoille pitää selostaa ja mitä heidän oletetaan tietävän jo ennestään. Kirjoittajalle voi tulla harhakuva siitä, että ”kaikkihan jo asian tietävät”. (Kinnunen 2002: 145.)

Opinnäytetyön II osassa artikkelia kirjoitettaessa tuntui moni asia jo itsestäänselvyydeltä, sillä se pohjautui opinnäytetyön I osan tuloksiin ja asia tuntui olevan vanhan toistoa. Ajatuksiksi nousi monta kertaa, että ”onko tämä artikkeli täynnä asiaa, jonka kaikki muut jo tietävät entuudestaan? Artikkelia kirjoitettaessa joutui pohtimaan, mikä asia olisi mahdollisesti uutta tietoa tai toisi uuden näkökulman niille terveydenhoitajille, joilla on jo monta vuotta kokemusta lasten kanssa toimimisesta. Artikkelin avulla pyrittiin myös vahvistamaan ja tukemaan mahdollista kokemustietoa, millaiset tekijät vaikuttavat lapsen haastattelussa.

Artikkelin lopetuksessa lukija on vakuutettava artikkelin merkityksestä. Hyvässä lopetuksessa vastataan aiheesta esitettyyn kysymykseen ja tuodaan tiivistetysti esiin käsitteilylukujen tulokset. Jos aloituksen tehtävänä on herättää lukijan mielenkiinto, on lopetuksen tehtävänä saada tuo mielenkiinto säilymään vielä artikkelin lukemisen jälkeenkin. Artikkelin lopetus myös kertoo, millaiselle lukijakunnalle artikkeli on kirjoitettu. (Kinnunen 2002: 143-144.)

Artikkelin kirjoittamisessa on olennaista, ettei toista liikaa samoja asioita vaan asiat tuodaan esille ytimekkäästi. Opinnäytetyön II osan artikkelin lopetuksessa pyrittiin tuomaan esiin vielä käytännön keino lapsen haastatteluun ja tiivistämään artikkelin sanoma.

4.3 Arviointi

Opinnäytetyön II osan keskeinen päämäärä oli tukea terveydenhoitajan ammatti-identiteetin muodostumista. Opinnäytetyön I osan tietoja pyrittiin soveltamaan terveydenhoitajan työhön. Teoriatiedon soveltaminen ja muokkaaminen on keskeinen osa terveydenhoitajan työtä. Työssä ei riitä se, että itse tietää asian, vaan on osattava ilmaista tieto asiakkaille tiivistetysti, ymmärrettävästi ja kansantajuisesti. Artikkelin oli siten toimivaa harjoitusta tähän osa-alueeseen terveydenhoitajan työssä. Opinnäytetyön tekijät onnistuivat mielestään hyvin teoriatiedon soveltamisessa ja kansantajuisuudessa artikkelia varten.

Opinnäytetyön II osan kirjoittaminen aloitettiin melkein heti opinnäytetyön I osan valmistumisen jälkeen. Tämän vuoksi aihe oli tuttu ja moneen kertaan käsitelty, jolloin

siitä oli helppo kirjoittaa. Toisaalta aiheeseen ei saatu etäisyyttä, joka olisi mahdollisesti tuonut uusia näkökulmia asiaan. Koska opinnäytetyön I osan tekstiä oli jo moneen kertaan käsitelty, kriittinen suhtautuminen omaan työhön oli vaikeaa. Asia tuntui tutulta ja itsestään selvältä, jolloin ajatukseksi usein nousi, että asia on jo kaikkien tiedossa.

Keskeisten tulosten tiivistäminen syvensi opinnäytetyön I osan ymmärtämistä. Keskeiset ja kiinnostavat asiat pyrittiin tuomaan esiin artikkelissa. Opinnäytetyön I osan aiheisto oli runsas ja osa tuloksista on jäänyt artikkelissa vähemmälle huomiolle. Keskeiset asiat saatiin kuitenkin tuotua esille artikkelissa. Artikkelisiin tuodut teemat valittiin käytännön työn näkökulmasta ja käsiteltiin haastatteluun liittyviä konkreettisia tekijöitä.

5 POHDINTA

Artikkelin kirjoittaminen oli uutta, haastavaa ja antoisaa. Artikkelin teko opinnäytetyön II osana oli hyödyllistä, koska sillä pystyttiin tuomaan esiin opinnäytetyön I osan tuloksia. Tärkeäksi koettiin mahdollisuus jakaa tietoa muuten kuin siten, että opinnäytetyö löytyisi ainoastaan kirjastosta. Tulevaisuudessa tekijöillä on myös paremmat tiedot ja taidot kirjoittaa artikkeleita. Huomattiin, että teksti ei synny pelkästään kirjoittamalla erikseen omien koneiden ääressä tai istumalla ja kirjoittamalla sana sanalta saman koneen ääressä. Tekstiä työstettiin tehokkaimmin keskustelemalla, jolloin nousi myös uusia ajatuksia.

Kuten jo opinnäytetyön I osan tuloksissa tuli esiin, lapsia edelleen haastatellaan keinoin, jotka voivat tuottaa epäluotettavaa tietoa. Monien tutkimusten suosituksista huolimatta käytetään esimerkiksi johdattelevia tai vaihtoehdon asettavia kysymyksiä. Artikkelia kirjoitettaessa pohdittiinkin, että asian täytyy yleensä tulla esiin monta kertaa, mahdollisesti eri yhteyksissäkin, jotta sitä aletaan sisäistää. Tästäkään huolimatta tiedon soveltaminen ei ole itsestään selvää. Siksi on perusteltua kirjoittaa useampikin artikkeli tärkeästä asiasta. Vaikka asiasta olisi aiemmin kirjoitettu, ratkaisevaa on miten hyvin onnistuu kirjoittamisessa. Artikkelin kokonaisuus, näkökulma ja havainnollisuus vaikuttavat siihen, miten sen sisältö tavoittaa lukijan. Jos kirjoituksessa onnistutaan tuomaan esiin olennaisia asioita onnistuneesti ja tiivistetysti, asia voidaan sisäistää paremmin. Jos aina ajatellaan, että asia on itsestään selvää, ei voisi kirjoittaa mistään. Lapsen haastatte-

lusta ei ole kirjoitettu viime aikoina artikkeleita, ja siksi oli perusteltua nostaa asia esille.

Opinnäytetyön II osassa artikkelin kirjoittaminen on yksi viestinnän keino, mutta artikkelin sisältö käsitteli myös toista viestinnän keinoa, lapsen haastattelua. Artikkelissa käsiteltiin aihetta, joka voi auttaa terveydenhoitajaa kehittämään suullista viestintätaitoaan. Opinnäytetyön prosessin aikana on saatu eväitä erilaisten viestintätaitojen, kuten suullisen ja kirjallisen viestintätaidon, kehittämiseen. Keskeinen terveyden edistämisen keino on terveystalku, jossa voi soveltaa tietoja haastattelumenetelmistä. Myös suppea haastattelutilanne vastaanotolla, kuten esimerkiksi kivusta kysyminen lapselta, voidaan nähdä osana laajempaa terveyden edistämisen kokonaisuutta.

LÄHTEET

- Aalto, Hennariikka - Pönni, Tiina 2007: Leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Hoitotyön koulutusohjelma.
- Fritzley, Heather V. – Lee, Kang 2003: Do Young Children Always Say Yes to Yes-No Questions? A Metadevelopmental Study of the Affirmation Bias. *Child Development* 74 (5). 1297-1313.
- Hyvärinen, Matti 2002: Kirjoittaminen toimintana. Teoksessa Kinnunen, Merja - Löytty, Olli (toim.): Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino. 65-80.
- Jensen, Tine K. – Gulbrandsen, Wenke – Mossige, Svein – Reichelt, Sissel – Tjersland, Odd Arne 2005: Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect* 29 (12). 1395-1413.
- Kinnunen, Merja 2002: Artikkelin kirjoittaminen. Teoksessa Kinnunen, Merja - Löytty, Olli (toim.): Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino. 135-146.
- Kirjoitusohjeet. 2008. Terveydenhoitaja-lehti. Verkkodokumentti. <<http://sthl.spike.emedia.fi/index.php?mid=95>>. Luettu 30.1.2008.
- Korkman, Julia – Santtila, Pekka – Sandnabba, N. Kenneth 2006: Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse. *Scandinavian Journal of Psychology* 47 (2). 109-119.
- Kotilainen, Lauri 1994: Hyvä lehtijuttu. Kirjoittajan opas. Helsinki: Tietopaketti Oy.
- Lamb, Michael E. – Garretson, Michelle E. 2003: The Effects of Interviewer Gender and Child Gender on the Informativeness of Alleged Child Sexual Abuse Victims in Forensic Interviews. *Law and Human Behavior* 27 (2). 157-171.
- Lamb, Michael E. – Sternberg, Kathleen J. – Orbach, Yael – Esplin, Phillip W. – Stewart, Heather – Mitchell, Susanne 2003: Age Differences in Young Children's Responses to Open-Ended Invitations in the Course of Forensic Interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 71 (5). 926-934.
- Looman, Wendy Sue 2006: A Developmental Approach to Understanding Drawings and Narratives From Children Displaced by Hurricane Katrina. *Journal of Pediatric Health Care* 20 (3). 158-166.
- Mansikkamäki, Tarja 2002: Ammatilliset mediassa. Teoksessa Torkkola, Sinikka (toim.): Terveystiedettä. Vammala: Tammi. 163-177.
- Peterson, Carole – Dowden, Craig – Tobin, Jennifer 1999: Interviewing Preschoolers: Comparisons Of Yes/No and Wh- Questions. *Law and Human Behavior* 23 (5). 539-555.

- Repo, Irma - Nuutinen, Tahvo 2003: Viestintätaito. Opas aikuisopiskelun ja työelämän vuorovaikutustilanteisiin. Helsinki: Otava.
- Robinson, E.J. – Whitcombe E.L. 2003: Children's Suggestibility in Relation to their Understanding about Sources of Knowledge. *Child Development* 74 (1). 48-62.
- Ruusuvuori, Johanna 2002: Vuorovaikutus lääkärin vastaanotolla. Teoksessa Torkkola, Sinikka (toim.): *Terveysviestintä*. Vammala: Tammi. 36-54.
- Salo-Jokinen, Birgitta 2008. Toimituspäällikkö. *Terveydenhoitaja-lehti*. Sähköpostiviesti 28.1.
- Saukkonen, Pauli 1984: Mistä tyyli syntyy? Juva: WSOY.
- Väliverronen, Esa 2002: Kirjoittaminen prosessina. Teoksessa Kinnunen, Merja - Löyty, Olli (toim.): *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino. 83-107.
- Waterman, Amanda H. – Blades, Mark – Spencer, Christopher 2004: Indicating when you do not know the answer: The effect of question format and interviewer knowledge on children's 'don't know' responses. *British Journal of Developmental Psychology* 22 (3). 335-348.

LIITE 1

Hennariikka Aalto, terveydenhoitajaopiskelija, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
 Tiina Pönni, terveydenhoitajaopiskelija, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
 Marita Räsänen, THM, TH, lehtori, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
 Päivi Haarala, THM, TH, koulutuspäällikkö, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia

MITEN HAASTATELLA LASTA?

Tuntuuko sinusta joskus haastatellessasi lasta, että lapsi vastaa aina kyllä, ei ymmärrä kysymystäsi tai on huolissaan reaktiostasi? Lapsen haastattelu voi olla haastavaa terveydenhoitajan työssä. Oikean tiedon saaminen on tärkeää esimerkiksi kysyttäessä kivun tunteesta tai kaltoin kohtelusta. Millaisia kysymyksiä lapselta tulisi kysyä ja miten haastattelu tulisi toteuttaa, jotta saataisiin luotettavaa tietoa?

Helsingin ammattikorkeakoulussa syksyllä 2007 valmistuneessa opinnäytetyössä kartoitettiin kirjallisuuskatsauksen avulla leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteitä. Työ tehtiin projektiin *Musiikki ja draama lapsen pelon ja kivun lievittäjänä* – Leikki-ikäisen lapsen pelon ja kivun hoitotyön tutkimus- ja kehittämishanke. Työssä tarkasteltiin tutkimustuloksia, joissa lasten ikä vaihteli kahdesta kuuteen vuoteen.

Kysymysmuodon merkitys

Kun terveydenhoitaja kysyy vastaanotollaan lapselta esimerkiksi kivun tunteesta, suositellaan käytettäväksi avoimia ja lyhyitä kysymyksiä. Pitkät kysymykset voivat olla lapsesta epäselviä. Mitä/missä/kuka -alkuiset kysymykset tuottavat luotettavampaa tietoa kuin vaihtoehdon asettavat kysymykset, joihin lapsella on taipumus arvata vastaus.

Kysymys ”minne sattuu?” tuo luotettavampaa tietoa kuin esimerkiksi kysymys ”sattuu-ko tänne?”, sillä varhaisleikki-ikäisellä lapsella voi olla taipumus vastata aina ”kyllä” kyllä/ei-kysymyksiin. Lapsi on usein haluton vastaamaan ”en tiedä”, koska hän ei halua esiintyä tietämättömänä.

Lapsi haluaa auttaa terveydenhoitajaa ja vastaa siksi niin kuin luulee terveydenhoitajan toivovan. Lapsi saattaa myös uskoa, että terveydenhoitajalla on jo tietoa asiasta. Lapsen haluttomuuteen esiintyä tietämättömänä voi vaikuttaa länsimaissa valloilla oleva painotus lapsen itseluottamukseen ja itsearvostukseen. Kulttuurissa, jossa painotetaan vaatimattomuutta, ”en tiedä” -vastaus voidaan kokea suotavammaksi.

Haastattelijan vaikutus

Voimakkaasti reagoiva haastattelija aiheuttaa ahdistusta lapsessa. Kun terveydenhoitaja osallistuu niin vähän kuin mahdollista ja lapselle annetaan mahdollisuus vastata omin sanoin, lapsi tuottaa luotettavinta tietoa. Tämä on todettu useissa tutkimuksissa, mutta haastattelijat osallistuvat siitä huolimatta liikaa haastatteluun esittämällä johdattelevia kysymyksiä.

Lapsen sukupuolella on todettu olevan jonkin verran vaikutusta lapsen antamiin vastauksiin. Tytöt tuottavat enemmän yksityiskohtia ja pojat taas enemmän ilmauksia. Tutkimusten mukaan mieshaastattelijat eivät haastattele tyttöjä ja poikia eri tavalla, mutta naishaastattelijat kysyvät enemmän johdattelevia kysymyksiä pojilta kuin tytöiltä. Lap-

set vastaavat myös herkemmin vastakkaista sukupuolta olevan haastattelijan johdatteleviin kysymyksiin. Terveydenhoitaja voi kiinnittää huomiota esimerkiksi lastenneuvolassa, millä tavalla haastattelee 5- ja 6-vuotistarkastuksissa tyttöjä ja poikia.

Haastattelua tukevia työtapoja

Terveysasemalla tai neuvolassa terveydenhoitaja voi joutua selvittämään lapsen kertomuksen perusteella, mitä on tapahtunut, esimerkiksi jos harkitaan yhteydenottoa lastensuojeluun. Lapselle tulisi selvittää selkeästi ja ymmärrettävästi haastattelun alussa, että ”en tiedä” on hyväksyttävä vastaus. Terveydenhoitaja voi myös ilmaista, ettei pysty auttamaan lasta kysymyksiin vastaamisessa. Tällöin lapsi ei odota aikuisen apua tai sitä, että aikuinen vastaa hänen puolestaan.

Lapsen, kuten usein myös aikuisenkin, on vaikeaa puhua kipeistä asioista. Haastattelijan aloite ja suorat kysymykset tarjoavat lapselle mahdollisuuden puhua asiasta. Lapsi juttelee helpommin häntä koskevista asioista, kun hänelle on selvennetty, että kertomisella ei ole kielteisiä seurauksia. Lapsi toivoo myös saavansa yksityisyyttä haastattelutilanteisiin.

Jos kysymys koskee laajaa asiaa tai pitkää ajanjaksoa, lapsen on helpompi vastata kun kysymys on jaettu osiin. Kysymykset voi kohdistaa koskemaan esimerkiksi tiettyjä ajanjaksoja. Ajan ymmärtäminen kehittyy vasta 7–8-vuotiaana, joten sitä nuorempien lasten on vaikea ymmärtää aikaan liittyviä kysymyksiä.

Haastattelussa on mahdollista käyttää myös toiminnallisia menetelmiä kuten piirtämistä. Lapsi voi muistaa enemmän tapahtumasta piirtäessään siitä. Lapsi, joka ei kykene puhumaan tunteistaan, voi ilmaista tunteitaan piirtäen.

Terveydenhoitajan vastaanotolla lasta voi jännittää, kun hän joutuu olemaan keskipisteinä. Lasta haastateltaessa kannattaa muistaa, että lapsi on yleensä halukkaampi osallistumaan keskusteluun, kun häntä kehutaan ja kannustetaan. Lasta voi rohkaista puhumaan ja hänelle tulisi antaa tarpeeksi aikaa vastaamiseen.

Lähteet:

Aalto, Hennariikka - Pönni, Tiina 2007: Leikki-ikäisen lapsen haastattelun erityispiirteet. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Hoitotyön koulutusohjelma.

Jensen, Tine K. – Gulbrandsen, Wenke – Mossige, Svein – Reichelt, Sissel – Tjersland, Odd Arne 2005: Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children’s perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect* 29 (12). 1395-1413.

Korkman, Julia – Santtila, Pekka – Sandnabba, N. Kenneth 2006: Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse. *Scandinavian Journal of Psychology* 47 (2). 109-119.

Lamb, Michael E. – Garretson, Michelle E. 2003: The Effects of Interviewer Gender and Child Gender on the Informativeness of Alleged Child Sexual Abuse Victims in Forensic Interviews. *Law and Human Behavior* 27 (2). 157-171.

Looman, Wendy Sue 2006: A Developmental Approach to Understanding Drawings and Narrative From Children Displaced by Hurricane Katrina. *Journal of Pediatric Health Care* 20 (3). 158-166.

Peterson, Carole – Dowden, Craig – Tobin, Jennifer 1999: Interviewing Preschoolers: Comparisons Of Yes/No and Wh- Questions. *Law and Human Behavior* 23 (5). 539-555.